

ARGIA

1981-Urtarrila 18-XLIV garren urtea 899 zenbakia 60 peza

- Kontzertu ekonomikoak
- Aute: esku hauen higidura
- Mariasun Landa :Dibortzioa dela eta.

Mikel Laboa:
«lau bost»

baserriko bizi modu petrala

Azalean agertzen den gaia, baserria eta bere bizimodu berezia, FELIX IBARGUTXIK hartu du ahotan, eta bere zenbait inpresio kontatzen dizkigu. Bere ustez, bizimodu hori berezia ez ezik, petrala da. Ez baduzue ulertzen, edo ez bazaudete konforme, jo ezazue dagozkion orrialdeetara, han aurkituko bait duzue arrazoi frango.

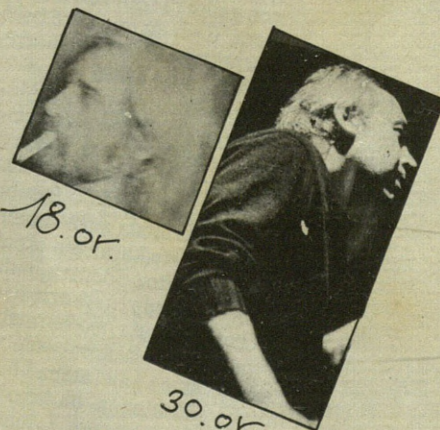
9. or

29. or

Kultur sailean, berriz, bada gauza interesgarrikerik ere. Hor duzue adibidez, ETCHEPAREREN «BURUXKAK» liburuari buruz Xarritoni egindako elkarrizketa bat. Aurreko batetan, argitara eman genuen dagoeneko gai honetaz egindako beste zerbait, baina haren ondoren, hau sartzea egokia izango litzatekeela pentsatu dugu. Honekin batera ere, MIKEL ANZAK Orain konpainiak eskaini berria duen «BELDURRAK» antzerki obrari buruz, burutapen eta kritika batzuk ematen dizkigu. Hauek ez dira kultur gaietan interesa duten bakarrak, baina ezin guztiak aipatu. On egin.

Aste honetako zenbakian kantariak ditugu nolabait protagonista. Duela denbora samar genuen L.E. AUTERI egindako elkarrizketa bat, PELLO LIZARRALDEK egindakoa hain zuzen. Bestalde ARGIAN bertan egin genuen iadanik MIKEL LABOAREN diska berriaren aipamen bat eta han agintzen genuen ere hartaz polikiago hitzegiteko aukera eskainiko gurela. Hori zela eta, XALBARDIN eta JOSU LANDAK eskaintzen digute asmo horren errealizazio praktikoa. Bi kantari beraz, bat hurbilago agian, baina biak izugarri interesgarri eta inportante.

18. or

30. or

oharra

Urte hasierako garaia zaizkigula eta, urteoro bezala harpidetza sariak kobratzen hasi gara. Beraz, edozein eraren bidez iristen bazaizue, harrera ona emaiozue, gure partetik bait doa. Hona hemen aurtengo sariak:

Barruan	2.500 pta.
Atzerrietako herrietan	3.500 pta .
Airez	5.400 pta .
Ale bakoitza	60 pta.

ARGIA

Lehendakari: Kaetano Ezeiza.

Zuzendari: Elixabete Garmendia.

Zuzendari Ordezko: Pilar Iparragirre.

Idazleak: Estepan Aldamiz, Jokim Ansorena, Ladix Arrosagarai «Astema», Mikel Atxaga, Lurdes Auzmendi, Balere Bakoikoa, Inozentzio Bujanda, Joxe Manuel Bujanda, Felix

Ibargutxi, Rufino Iraola, Mikel Iribarren «Xinaberri», Julen Kalzada, Inigo Lamarca, Josu Landa, Txema Larrea, Pello Lizarralde, Gorka Reizabal, Andoni Sarriegi «Murmendi», Joseba Sarriaindia, Jon Urrujulegi, Joxemari Velez de Mendizabal «Mendizaga», «Xalbardin», Josemi Zumalabe.

Marrakzi eta diseinuak: Joxemari Aleman, Guru, Antton Olariaga, Rotu, Tororo, Josemi Zumalabe.

Argazkilaria: Koldo Aretxaga, Arturo Delgado, Philippe Etcheberri, Loubet, Luis Mitxelena, Txema Ormazabal, Luis Otaegi, Roberto Zarrabeitia.

Publizitatea: Joxe Mari Ostolaza.

Jabe: Zeruko Argia Kooperatiba.

Modiztegiak: Ortazar Laboratorioa, Semi, Ernio.

D.L.: 80-1963.

HARPIDE SARIA:

Barruan	2.300 pta.
Estaturik Kanpora	2.900 pta.
Airez	4.400 pta.
Ale bakarra	60 pta.

aste Giroa

LIBURUAK

**BIDE BARRIAK-
NUEVOS RUMBOS,**
Lauaxeta. —GEU
argitaldaria. — 143 or., 275
pta.

Lizardi, Loramendi eta beste batzuekin batera, gerra aurreko poemagintza-
ren gailurra izan zen Laua-
xeta. Ezin da inola ere bere
garrantzia ukatu. Eta horre-
gatik, hain zuzen, dagoe-
neko agorturik zegoen kla-
siko bat berriro kaleratzeak
ez du merito gutxi; inizia-
tiba izan dutenek har ditza-
tela gure zorionak. Izenbu-
ruan berehala antzematen
denez, euskaraz eta espai-
nolez datoz poemak, nahi-
ko presentazio preziosista
batez. Ez da oso normala
gaur egun halako orna-
menduez kaleratzea liburu
bat. Itzulpena, inolako oha-
rrik ez dagoenez, Lauaxe-
tarena berarena da, eta egia
esan, nahiko libreia iruditu
zaigu, libreagia agian. 42
poemak osatzen dute bil-
duma, eta Lauaxetak berak
dioenez, gehien maite di-
tuen gaiak Maitasuna, Abe-
rria eta Jainkoa dira, eta
bere atsegini handiena be-
netako Jeltzalea dela entzu-
tea. Hau guztia erdigune
bezala hartuz honen ingu-
ruan dabilta poemak,
kutsu poetiko-naturalista
duten poemak. Poetikota-
sun erromantiko eta sinbo-
liko horrek eragiten die
poemei duten tonoz atsegin-
garri hori. Liburu hau
1931ean kaleratu zela,
1935ean kaleratu zen eta
honen osagarri den **Arrats-
beran** poema liburua ere
esku artean noiz izango du-
gun zain gaude.

**JOLASEAN, Lemke-
Pricken.** —Txertoa edito-
rial. —190 or.

Haurrek behar luketen
literatura edo liburu saila

gero eta gehiago ari dela
osatzen argi eta garbi ari
gara ikusten. Azken urte
honetan, adibidez, hau-
rrentzako liburuez bete dira
liburudendetako eskapara-
teak. Eta ez da mesprexa-
tzekoa. **JOLASEAN** ize-
neko liburu honetan ha-
maika jolas eta jostailuak
egiteko erak ageri zaizkigu,
bakoitza aurrera eramateko
jakin behar diren zehazta-
sunak eta trukoak bertan
adierazten zaizkigularik.
Hirurogei atal eta piko ditu
liburuak, eta hauen bitartez
lortu nahi den helburua zera
da: aurretik asmatutako eta
zehaztutako eskulan, jolas
eta jostailuen bidez, haurra-
ren irudimena estimatu,
berekasa zerbait ekiteko,
esperimentatzeko edo ir-
tenbide propioak aurki-
tzeko nahia sor dakion. Ez
da erraza hori lortzea, baina
asmoak behintzat pena me-
rezi du.

**POEMAS, D.H. Law-
rence.** Editorial Argonauta,
89 or., 240 pta.

D.H. Lawrence idazle
ingelesa, zerbaitengatik
baldin bada ezaguna, ez da,
izan ere, poemak idazteaga-
tik. Gogora dezagun idazle
honek sortu duen interesa
beti bere nobelen inguruan
ibili dela, batez ere, bere
ausardia erotikoa edo porno-
grafikoa (?) zela eta. Duela
urte batzuk hemen irakur-
tzerik ez zegoen, baina az-
ken hilabeteotan bere libu-
ruak liburutenda guztietara
zabaldu dira, nobelaren bat
edizio bat baino gehiago ere
izan dituelarik. Ezin da
esan bada, interesik gabeko
idazle bat denik.

Orain poeta datorkigu.
Guk geuk ez genekien ezta

poemak idatzi zituenik ere,
harridurak eraginda liburua
zabaldu ondoren, hasierako
harridurak iraun du bu-
kaera arte, goxotasun eta
leuntasun berezizko poe-
mak iruditu bait zaizkigu
irakurri ditugunak. Ez ge-
nuen espero, baina apartak
direla ustea gelditu zaigu
buruan. Gure bibliotekan
behintzat badu iadanik leku
bat gordeta.

**AHAIDE NAGU-
SIK (ARGAZKIHI-
TZA),** Goiherriko Euskal
Eskola, 84 fitxa.

Dionisio Amundarain
etorri zitzaigun bulegora ea
mesedez lekuren bat gor-
deko genion argitaratu du-
ten **Kalzarro** honi eskatuz,
eta gauza horiek eskatzea
beharrezkoa ere ez denez,
hemen doakizue karpeta
txukun hau. Ez da liburu
bat, kartoizko fitxek osatu-
riko karpeta bat baizik.
Hala behar zuen; oso ego-
kia beraz. Eta itxura ere,
euskal gauzek ohituta ez
gaituzten horietakoa, oso
polita eta zainduta, kolorez
eta guzti. Entzun-ikus de-
lako materialea da beraz.
Nola erabili behar den «ar-
gazki-hitza» teknika hau
egileek berek adierazten di-
gute. Testuak J.A. Leun-
dak egin ditu, eta marraz-
kiak berriz J. Mª Telleriak.
Ongi asmatutako iniziatiba
orain aurkeztu diguten hau,
eta dudarik gabe, euskara-
ren irakaskintzan dabilzan
guztioi nolabaiteko bide be-
rri bat proposatzen diena.
Eskuratzeko, ez dugu uste
beste munduko eragozpe-
nik izango denik.

25

urtarrila
18-25

XIDIZKARIAK

ZIKURATH-
ñcción, L. zenbakia,
1980ko azaroa, 180 pta.

Azaroko data daraman arren, joan den astean aurkitu genuen liburudenda batetan, eta lehen inpresioaren arauera interesgarria iruditu zitzaigunez, hona ekarri dugu, bere edukia eta asmoak nolabait argitzearen. Aldizkariak ez du aurkezpenik eskaintzen, baina izenean ere susmatzen denez, zientzia-fikziozko gaietaz egindako aldizkaria dugu. Eta zientzi-fikzioa kanale inpresoaren bidez tratatuz gero, posibiltateak nahiko urritu egiten dira. Konkretuki, zenbaki hone-tan literatura da nagusi — bai kreaiozkoa, bai liburu-errezinak —, nahiz eta beste arloek ere beren lekua duten. Adibidez, zinema eta musikari buruzko kritika, baita ar-teari buruzkoa ere. Nahiko kutsu marjinala hartu diogu, ez presentazio alde-tik, hau primeroakoa baita, gaiak eta hauen trata-menduaren aldetik. Baina marjinaltasunak ez du de-rigorrez beti kalitaterik eza ekarri behar, eta hona he-men frogia.

IHARDUNAK

HEZKIDE, ATSE-DEN ALDIKO HEZI-TZAILEENTZAT IKASTAROAK.

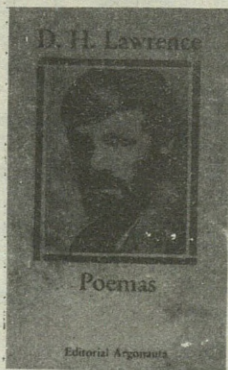
Urte luzeak daramatza HEZKIDE ESKOLAK at-seden aldirako hezitzaileak prestatzen jo eta ke. Aurt-en ere —iaz bezala— lau ikas-taro prestatu ditu: 1.— Sarbideko ikastaroa; 2.— Begiraleen ikastaroa; 3.— Espezialkuntzarako ikasta-roa; eta 4.— Zuzendarien ikastaroa. Ezina denez, ikastaro bakoitzaren egita-raua ez dugu ipiniko, baina soil-soilik izugarri osatuta eta hutsunerik gabea aurki-tudugula esango dugu. Be-rrri gehiago jakitearren, jo-behean ipinitako zuzenbi-dera bertara. Ikastaroari Urtarrilaren 24, 25ean emango zaio hasiera, eta saioak emango diren lekua Hondarribiko «JuanSebas-tian Elkano» albergea izango da. Ikastaro bakoit-zaren zortzi saioen prezioa 5.000 pta. izango da, eta lehen egunean ordaindu beharko da. Izena emateko —edozein modutara— hel-bide honetara jo: HEZ-KIDE ESKOLA, Getaria Kalea 15, DONOSTIA-5; edo honako telefono hone-tara deitu: (943) 423664.

HEZKIDE

ATSE-DEN ALDIKO HEZITZAILEENTZAT IKASTAROAK

- 1 Sarbidea
- 9 Begiraleak
- 8 Espezialkuntzarako
- 1 Zuzendariak

**BIDE-BARRIAK
NUEVOS RYMBOS**

errezetekin jarraituz

Errezetekin jarraituko dugu. Beti bezala erraz egin daitezkeenak eta ahal dela behintzat erarik merkeenak azalduaz. Jaitsi egin dira —apur bat behintzat— eguberrietako prezioak, baina ez dira oraindik ere guztiz normalizatu.

Hotza ere iritsi egin da, eta lehenengo elurtearen neurrira prestatu beharko gure dietak. Hotzaren kontra, kaloriak. Lau errezeta doaz gaurko honetan: **Azalore krema; arraultze eskalfatuak espinaka pureaz; patatak saltsa berdean oilar xerra errebozatuekin; eta bazkalbururako esnegain eta intxaurrekin pinaburua.**

azalore krema

Behar dituzu: 400 gr. inguruko azalore bat alde batetik, eta krema prestatzeko, 40gr. gurina, goilara handi bat irin, litro erdi bat azalore salda, gatz, piperhautsa eta arraultze gorringo bat.

Kazuela batetan ur gatzatuz estali azalorea, eta egosten jarri.

Bestetik, gurina era irina nahasi, azalore salda boteaz eta gatz eta piperhautsa ainadituz. Hau su gogorrean berotu, ondo irabiatuz, ez daitezen pirikormak sor. Ordu erdiz egosten eduki, noizbehinka salda gainean sortzen den aparra bitsadera batez kendu. Salda loditzeko gorringoa botatzen zaio.

Azalorea aldamenean jartzzen da, barazki gisa.

arraultze eskalfatuak espinaka kremaz

Behar diren jakiak hauek dituzu: Hamabi arraultze, espinaka kilo bat, 60 gr. gurin, hamabi ogi txirrindola eta bexamela (bexamela nola egiten den jakiteko begiratu (Zeruko) Argiaren ale atzeratuak, bi edo hirutan gaia ikutu dugu eta).

Espinaka purea egiteko espinaka eta patata gatz piska batez egosi. Eta patatak egin direnean purea egin irabiadurez edo txino

batetik iragortziz. Esne piska bat ere bota. Hala ere modurik onena lodiska gelditzea da.

Arraultzeak eskalfatu (hau ere aldizkari atzeratueta aurkituko duzu). Labean ondo iraungo duen ontzi bat gurinez igurtzi eta

bota honetara espinaka purea. Ogi txirrindolen gainean arraultze bakoitza jarri eta gainetik bexamela bota. Gazta xehetua bota gainetik eta labean gratinatu.

patatak saltsa berdean, oilar xerra errebozatuekin

Behar dituzu: oilar (arraina) xerrak, patata, tipula, barazuria, irina, arraultzea, eta perexila.

Ontzian tipula eta barazurizko oinarri bat jarri. Hauek goritu direnean, patata txirrindola fin batzuk sartu, eta lehenago arrainaren hezur eta azalez prestatuta izango dugun saldobotatzen zaio. Patatak ia eginik diren arte, egosten eduki.

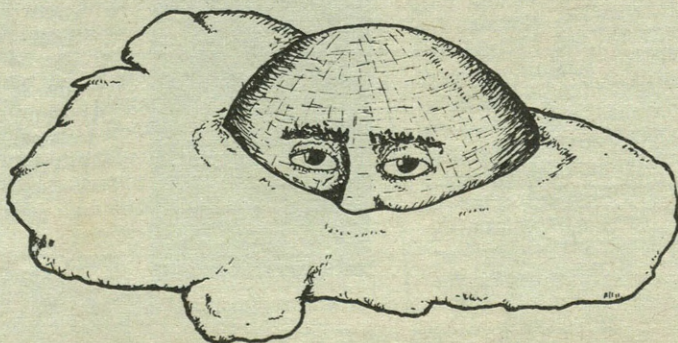
Beste alde batetik, oilar xerrak gaztu eta arraultze eta irinetan bildu. Xerra hauek zatitan ebaki, eta saltsa horretara bota.

Denen gainera, perexil xehetua bota, eta beste lau edo bost minututan egosten eduki.

pinaburua

Bazkalbururako pinaburua zatitan ebaki eta ataletan prestatu. Inguruan esnegain montatua jarri eta intxaurrekin txikiak honen gainean. Nahi bada ere ezti piska bat jar daiteke intxaurre gainetik.

K. ARGIAÑANO

euskal erribera: euskal herri bera

Benetan zabala da Erribera. Gure begiak iristen diren ertze-tan galdu egiten den zabaltasuna duena. Ipar aldeko mendiak eta zelaiak berdez margotuta ikus-tera ohituta dagoena, nekez ohi-tuko da, egia esan, Erriberako zelai horisketatik antzutasun in-presioa baztertzer. Eta lehe-nengo inpresio batetan lur antzua eta lehorra dela iruditzen bazaigu ere, alde aurretik esan behar dugu inpresio hori erabat faltsoa dela, Erriberako lurak emanko-rrenetakoak baidira. Zaila da Euskal Herrian aurkitzea, berez Errebiberakoa bezain lur aberats duen lurraldea.

Herrialde edo lurralde baten faktore inportanteenetako bat klima eta eguraldia baita: Eta hau izango litzateke, beharbada, Erriberako ezagugarri bat, Erri-bera hainbeste erakartzen duen detaileetatik bat. Iruñetik edo beste nonbaitetik eskurtsio bat egitera atera behar duenak dituen posibilitateen artean, ez da ba-tere arraroa nahiz eta eguraldia nahiko zakarra egon, Erriberako bidea hartzea. Zeren eta nahiz eta egunsentian Iruñea euriak es-tali, edozein bidailari, ehiztari edo mendizalaren esperientziak argi demostratuko du Leire, Ur-basa edo Andiako gailurrak iga-roz gero, zerua gero eta gehiago urdinu egiten dela

Hala ere, kontuz ibili behar da eguraldiarekin ere. Ez baita da beti orain esan duguna gertatzen. Egoera meteorologikoa iparral-dekoa baldin bada, hau da, eu-rialdia eta erasoaldia iparraldetik egoalderuntz, Gipuzkoa aldetik, Erreberaruntz baldin badao, or-duan bai, lasai-lasai joan zin-dezke Lizarra, Tuterako edo Tafa-lla inguratzen dituzten lurraldee-tara. Baina kontuz ere horrela jotzearekin hodei eta euriaren zentzua bestelakoa baldin bada, ekialdetik —sortalderetik alegia— baldin badator adibidez. Hori ba-

litz, eta euria eta haize gogorra ez baduzu maite behintzat, hobe ze-nuke iparraldeko mendi eta he-rrietaruntz jotzea.

Beraz, Erreberaruntz abia-tuz gero, eguraldi on bat topatzen baduzue, zorionak, baina bada beste detaile bat ahanzi behar ez duzuen: horrelako eguraldi gar-biak egiten dituenean, hau da, aurreko egunean euria egin due-lako zerua garbi-garbi ageri de-nean, beste elementu berri bat sartzen da eszenan, «cierzo» de-lako haizea. Burrunbaz dabil haize hau, eta babesteko leku apropos bat ez baduzu, bere in-dar zakar eta desagradablea sen-titzeko aukera izango duzu. Ho-rrelakoetan, ez opórtunitatea galdu, eta mendiska baten az-pian, edo etxe edo eliz baten ater-pean gordeaz, espektakulo horri begiradatxo bat botatzeko.

Hiru izan daitezke Erribera edo erdi Nafarroan zehar egin-dako ibilaldiak. Hirurok herri edo ziutate konkretu baten ingu-ruan. Lehenengoa Lizarra eta bere inguruko Erribera izango lit-zateke; bigarrena, Tuterako eta ha-rako bidean aurki daitezkeen pa-rajeak (Tafalla, Olite, Kapa-rroso, etabar); eta hirugarrena, Zangoza (Sangüesa), eta horren bidean eta inguruan kokatzen di-ren tokiak, hala nola, Xabier, Esa, Irunberri. Asko dira, beraz, aukera daitezkeen ibilaldiak, eta txikia bakoitzari buruz hitzegi-teko heme 1 dugun lekua. Beraz, beste batean ihardungo gara poli-kiago eta zabalkiago hiru horie-tako bakoitzaren gauza konkretu eta bereziei buruz. Hurren arte bada.

Izena
Nombre

Kalea
Calle

Herria
Población

ZK
N.º

Bizitza
Piso

Herrialdea
Provincia

ANAITASUNA

☐ Hamabostkaria. Urteko harpidetza: 1.500 pztz.
Publicación quincenal. Suscripción anual: 1.500 ptas.

ARGIA

☐ Astekaria. Urteko harpidetza: 2.500 pztz.
Publicación semanal. Suscripción anual: 2.500 ptas.

HERRIA

☐ Astekaria. Urteko harpidetza: 2.250 ptas.
Publicación semanal. Suscripción anual: 2.250 ptas.

JAKIN

☐ Hiru hilabetekaria. Urteko harpidetza: 1.100 pztz.
Publicación trimestral. Suscripción anual: 1.100 ptas.

SASKI-NASKI

☐ Hilerokoa. Urteko harpidetza: 900 pztz.
Publicación mensual. Suscripción anual: 900 ptas.

Hartu nahi dut:
Deseo suscribirme a:

X batez jar ezazu harpidetu nahi duzun aldizkaria.
Señale con una X la revista o revistas a las que quiera suscribirse.

Txartel hau bete eta gero bidal ezazu mesedez 495 posta kutxara, Bilbo, **PRENTSA EUSKARAZ** karta-azalean jarriz.
Una vez rellenado este boletín, envíelo, por favor, al apartado 495 de Bilbao, poniendo en el sobre **PRENTSA EUSKARAZ**.

ORDAINKETA MODUA: Harpidea hartzen duzun aldizkariak zurekin sartuko da harremanetan ordainketa modua jakin dezazun.

FORMA DE PAGO: Cada revista, a la que se suscriba, se pondrá en contacto con usted para darle a conocer sus formas de pago.

1

SAN SEBASTIAN EGUNA.— Urteoro bezalaxe, egun hauetan Donostiako auzotan, bertako soziedadeetan danborrada egiteko

ensaiotan dabil jendea. «Iriyarena» «Polka» eta gainerakoekin egun ederrik igaroko ahal dute donostiarrek!

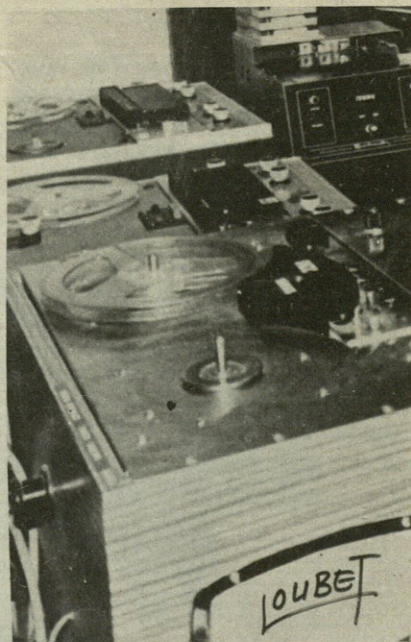
2

REAL-OSASUNA.— Joan den igandean IRUÑEAKO EL SADRen, futbolariak ez omen zuten aukerarik izan elkarrekin argazkia egiteko. Atletiko aurka

aritzera koan legea bihurtu dena, OSASUNAKo agintariak ez zuten onartu eta jendeak erakutsi omen zuen beren aserrea «Direktiba kanpora oihukatuz.

3

RADIO SEGURA suak hartuta.— Betikoek, egin omen dute betikoa, berea. Goiherri irratirik gabe utzi dute. Bertako euskaldunek badute zer esana eta areago zer egin. «PRENTSA EUSKARAZ» delako kanapina egin genuelarik, Radio Segura —gaueskolakoak— izan zen gure alde gehien eta ilusioz beterik mugitu zen komunikabidea. E-man dezakegun laguntza muga-tua baino urria bada ere, zuen zain gauzkazue.

4

LESAKA eta EUSKARA.— Lesakako herrikoetxeakjoan-dako URRIAREN 31an euskara-ren erabilpena zela eta hartutako erebakia, baieztatu du hilaren 13an eginiko batzarrean. Erabaki horrek agintzen dutenez, bertako langileek euskaldunak behar dute izan. Euskara mintzatuaren jabe alegia. Bestalde HERRIAREN ALDE —esker abertzalea— izeneko taldekidea den Jo-kin Aranguren da LESAKAKO alkate berria.

Ortega y Gasset

FUERZA NUEVAko 730. zenbakian, eta «Ortega y Gasset-ek ez du ezta filosofo izena merezi ere» esaldiarekin bukatzen den artikulatu batetan, ergelkeria askoren artean hau esaten da: «En el odio que siente Ortega y Gasset contra la España católica y mística reside su odio a España. «...» Sus juicios sobre España son siempre despectivos, especialmente cuando recaen sobre su época más esplendorosa de los siglos XVI y XVII. «...» Desconoce y menosprecia la conquista,

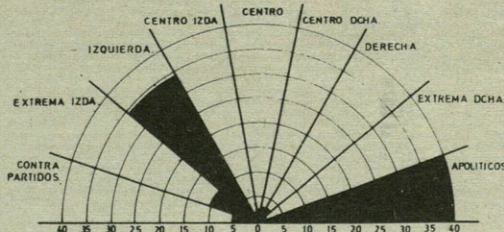
colonización y civilización de América, el hecho más grandioso de la Historia Universal.»

Evitaren txirotasuna

EL SOCIALISTAn ondorengo hau kontatzen digute, 187. zenbakian: «Evita dejó al morir una fortuna digna de la Emperatriz más deslumbrante: una de las más importantes colecciones de piedras preciosas del mundo, 400 vestidos, 600 sombreros, 800 pares de zapatos, 100 abrigos de visón y otras inmensidades. Pero nunca dejó de ser «la Evita de los descamisados». Ella ha-

blaba insistentemente en sus intervenciones de su origen humilde: «Mis lujos -decía- son sólo un disfraz, las reglas del juego burgués».

Ideología política

EL SOCIALISTAko 187. zenbakiatik. Madrilgo gaztediari buruzko grafikoa.

EL PAPUSen 348. zenbakian aurkitutakoa.

ameriketako inditarrez

TRIUNFOko 3. zenbakian «Ameriketako inditarren berpizkundera eta krimenaz» mintzatzeko zaigu: «Diversas corporaciones multinacionales han iniciado la explotación del uranio de las

Black Hills, en desafortada violación del tratado que reservaba esas montañas a los sioux y a pesar de que ellos se niegan a venderlas. «...» La empresa Peabody Coal explota el carbón en Big Mountain, donde están las fuentes sagradas que dan de beber a los navajos y a los hopi «...» Un tercio de las reservas de carbón de los E.E.U.U. y la mitad de las reservas de uranio están en territorios que los tratados reservaron a los indios. El gobierno borra con el codo lo que con la mano firma y juró respetar; y las

empresas invaden las tierras. Como en toda América, los indios han sido empujados de las tierras fértiles a las tierras áridas, de los valles a las montañas, a lo largo de un incesante proceso de crimen y despojo. Son, ahora, culpables de habitar lugares que contienen petróleo, oro, cobre, uranio, carbón, níquel... En los E.E.U.U. la población indígena había sido reducida de trece millones a un millón de personas, pero en las décadas recientes los indios estaban creciendo a un ritmo tres veces mayor que el resto de la población estadounidense. Se puso entonces un programa de esterilización. De cada diez mujeres indias, cuatro han sido esterilizadas. Las amenazan o engañan; el médico aconseja atar las trompas por razones de salud... «...»

Desde los aviones, les arrojan desfoliantes de las DoW Chemical el célebre «agente naranja», utilizado en Vietnam y prohibido en todas partes. «...» En Guatemala no hay presos. Las cárceles están en los cementerios. En tierras de los quiches se ha descubierto el mayor yacimiento de petróleo de América Central. El ejército bombardea aldeas y desaloja comunidades para que exploren y exploten el petróleo la Texaco, la Hispanoil, la Getty Oil y otras empresas. «...» A un minero le ataron la dinamita al cuerpo y lo hicieron volar en plena plaza. A los niños los hicieron comer pólvora y los arrastraron sobre vidrio molido. «...» La alquimia de la justicia oficial convierte a las víctimas en culpables.»

baserriko bizimodu petralaz

Duela lau urte, hauxe zen orain arte baserriari buruz egin den ikerketa sakonenaren azken ondorioa: «Hemos visto que tampoco las cooperativas o explotaciones especializadas en un solo producto alteran esta situación. Y no nos queda más remedio que concluir que el caserío está desapareciendo, va a desaparecer totalmente como unidad económica de producción, y que la tierra euskaldun se dedicará a usos residenciales y plantaciones de pinos». Badirudi gauzak ez direla aldatu pasa diren lau urteotan. Ikerketa sakon hura liburu bihurtu zen (El Caserío Vasco), eta bere egilea, Miren Etxezarreta, duela zenbait aste Donostiara etorri zen antzeko gauza esatera hitzaldi batetan.

«La agricultura a tiempo parcial» zuen gai hitzaldiak. Beraz, gaur egungo errealitatea ikutzen zen. Izan ere, asko eta asko baserritan bada batenbat baserritik kanpo lan egiten duena, industri sailean jeneralean, lantoki batetan. Hauxe

baita, Euskal Herriari dagokionez, «a tiempo parcial» kontzeptuak esan nahi duena.

Defon frantses ikertzailearen arabera, esplotazioen batetan 65 urteko baino gazteagorik inor ez badu nekazaritza ogibide soil-

tzat, orduan esan daiteke «a tiempo parcial» dela nekazaritza mota hori.

ERDIA BAINO GEHIAGO INDUS TRIAN LANGILE ERE

Fenomenu honen garrantziaz jabetzeko badira datu interesgarri batzuk. Esate baterako OCDE ekonomi erakundearen 1976 urteko txostenak agertzen duenez, Europa eta Estatu Batuetan esplotazioen erdia baino gehiago horrelakoa da. Euskal Herriari dagokionez berriz, ez dago datu fidagarririk.

1972 urtean egin zen halako zenso bat, baina Miren Etxezarretaren eritziz, guztiz okerra. Zifrak batere puztu gabe, esan zitekeen Gipuzkoa eta Bizkaiko

baserrietako 60% baino gehiagotan baserritarretakoren batek etxetik kanpo lan egiten duela.

Zer gertatzen da baserriarrek baserriatik kanpo ere lan egiten badu?. Batzuek esaten duteenez, lan orduen gutxitzeak, produzioaren gutxitzea ere dakar. Miren Etxezarretaren ustez beste alderdietan hala gerta badateke ere, hau ez da egiazkoa Euskal Herrian. Beronen ustea hauxe da: produzioa ez da urritzen, aldatzen baizik; hemengo baserrietan esnetarako ganadua kentzen hasten dira baserriarrek eta haragitarako gehiagotzen. Baita ere, uzten zaio artoa eta gariari ereiteari, hauen ordeiz, lan gutxiago eskatzen duten produktuak eta batez ere baratzaiko gauzak lantzeko. Izan ere, Etxezarretaren ustez posible da Euskal Herriko baserrietako errekurso guztiak lantzea nahiz eta baserriatik kanpo lan egin ere.

Orain arte esandakoarekin ondorio gezurrezkoak atera daitezke. Izan ere, ikusten dugu nola bigarren soldata bat ezagutzen duten baserriak ez dira husten. Are gehiago, esaten bazaigu posible dela industrian eta baserrian aldi berean lan egitea, horrela aurrera aterá daitekeela baserriko produkzioa, orduan ze demontre gertatzen da? Nondik nora eta zergatik horren pesimista izan baserriaren martxaren aurrean?

ASTIAREN %6-a ATSEDEAN

«Orain badugu nahikoa diru, baima ez dugu disfrutatzen», erantzun omen zion baserriko etxekoandrea batek Miren Etxezarretari, enkuesta bat osatzeko galdezka hasi zitzaionean. Baserriaren etorkizunari begira inportantzia haundiagoa du etxeko lagunen, familiaren eguneroko bizimoduak, lanaren bidez sortzen den «diru mordoak» baino. Baserriarrek beraiek ere gehiago begiratzen diote bizimoduari diruari baino. Batez ere etxeko seme-alabek.

Eta zer nolako bizimodua gertatzen da industrian eta baserrian lan egin ezkeror?. Lehen puntua: lan ikaragarria; baserria aurrera atera nahi bada etxeko guzti guztiek egin behar dute lan. Urtean zehar, bataz beste, 8200en bat ordu sartu behar. Hau

da, industriako lau langilek sarzzen dituztenak urtebetean.

Ez dago atsedenerako tarterik, astirik. Asti erabilgarriaren %94-a ematen da lanean. Bada dirurik, baina noiz disfrutatzeko?. Oporretak hartzen badira ezin abuztuan hartu, ezta kanporaldera joaterik pentsatu ere!. Ekainean hartu behar eta belarretan aritu behar.

TIRABIRAK FAMILIKOEN ARTEAN

Egoera honek tirabirak, larrialdiak dakartza familiaren barnean. Batez ere guraso eta seme-alaben artean, batzuek lan egin behar dela eta besteek lan hori utzi nahi diotelako. Aiton amonek, lanerako gauza ez izan arren, zerbaitetan aritu behar izaten dute. Gertatzen dira, baita ere, tirabirak senar emaztearen artean.

Baserrietan, emakumeak du bizimodurik latzena. Erabat mugatzen zaio bizimodua. Baserria da bere mundu osoa. Garai batean joaterik zuen asteroko ferira; orain ia ez; igandeko meza gertatzen zaio ia momentu bakarra beste lagunekin harremanak edukitzeko. Gizonak baditu bere irteeratxoak, tabernetara, igande arratsalde osoa lagunetarako. Emakumeak betiko egitekoren bat.

Baserrian geratu nahi duen mutilak ez du emazterik aurkituko. Miren Etxezarretaren enkuestan bat datoz guraso guztiak: ez dute horrelako bizimodurik nahi seme-alabentzat. Eta

gainera, hori gerta ez dadin bereak egiten dituzte: inork ez du bidaltzen semea nekazaritza eskolara, bestelako eskoletara eta unibertsitateetara baizik. Oraingo belaunaldia zahartzen denean ez da odol gazterik izango baserriari eusteko.

PRODUKZIOA GUTZITU EZINA

Pentsa zitekeen badagoela aterabide bat: baserriko produkzioa eskastu, lan orduak gutxitu, bizimodua ederragoa izan dadin. Euskal Herrian, Etxezarretaren ustez, oso da zaila hau. Izan ere, badira produktu batzuk lan ordu minimoak eskatzen dituztenak. Hala nola, behiak; behi pare bata izan, hamar izan, antzeko lana egin beharko du nekazariak.

Ez omen dago ba, erdiko biderik. Aurkako bi bide baizik: segi orain arteko bizimodu petralarekin baserriko ekonomiari eutsiz, edo langintzari eutsi eta baserria mantendu etxebizitza soil bezala.

Dena dela azkenaldi honetan gertatu da fenomeno bat, industriari ikutu diona, eta ezin ahaztekoa batez ere Euskal Herrian: langabezia alegia. Langa-bezia dela-ta, epe luzean gauzak hobeto ez badoaz gerta daiteke baserriko langintza izatea nahitaezko ogibidea lanik aurkitzen ez duten oraingo seme-alabentzat. Dirudienez, dagoeneko posibilitate hau ez da gehiegi aplikatu. Geroak esango du.

Felix Ibargutxi

kontzertu ekonomikoa eta komenioa

1) historia laburra

Foruen sistemak beste berezitasunen artean honoko hauek zituen: a) Aduanak ez zeuden itsasertzean; b) EHan ez zeuden indarrean Espainiako zergak, baizik eta hemengo diputazioek ezarritakoak. Honela koroari ematen zitzaizkion diruak beti «donatibo» gisan izaten ziren.

Lehen karlistada galdu ondoren Gorteeek 1839ko Urrian lege bat atera zuten non hauxe esaten bait zen: «Artículo 1º: Se confirman los fueros de las provincias Vascongadas y Navarra sin perjuicio de la unidad constitucional de la Monarquía. Artículo 2º: El Gobierno tan pronto como la oportunidad lo permita y oyendo antes a las Provincias Vascongadas y Navarra, propondrá a las Cortes la modificación indispensable que en los mencionados fueros reclame...»

Nafarroako klase nagusiek legea onartu zuten eta negoziaketan sartu ziren gobernuarekin, eta horren fruitua 1841eko Abuztuaren Paktu-Legea izan zen. Lege hau arlo politiko, administratibo, ekonomiko eta militarretara hedatzen da. Arlo fiskala ere barne zenez gero, lehen komeniotzat joa izan da.

Araba, Gipuzkoa eta Bizkaiko Diputazioek ez zuten, oster, amor eman eta gorabehera askoren artean (adibidez 1841ean aduanak itsasertzera ermanak izan ziren), horrela jarraitu zuten 1876ko Uztailako legea arte. Lege honetan bukatzen da probintzia honen zergagabetzea eta soldaduskarik egiteko behar eza.

1876ko lege honek zerga sistemari buruz hauxe zioen: «Quedan igualmente obligadas desde la publicación de esta ley las provincias de Vizcaya, Guipuzcoa y Alava a pagar en la proporción que les corresponda y con des-

tino a los gastos públicos las contribuciones, rentas e impuestos ordinarios que consignent los presupuestos generales del Estado».

Hiru probintziek honetan ere ez zuten legerari amor eman nahi izan eta luzamendutan zebiltzen. Horregatik Gobernuak 1877ko Hazaroko dekretu baten bidez moztu zuen hau, probintzia bakoitzari kupo bat ezartzen ziela. Diputazio foralek hau ez zuten onartu eta disolbatuak izan ziren eta ordezkioak izendatu. Hauek, hain zuzen ere, izan ziren Gobernuarekin Kontzertua negoziatu zutenak.

Hona hemen, Nafarroak alde batetik eta Araba, Gipuzkoa eta Bizkaia bestetik hartu zuten bide ezberdina. Bataren ondorioa Komenioa izango da eta besteena Kontzertua. Nafarroaren kasuan arlo fiskalera ezezik beste arlotara hedatuko da hitzarmena. Bizkaia, Gipuzkoa eta Arabaren kasuan honetara soilik.

Horrez gero Komenioak eta kontzertuak berriztapen batzu eduki zituzten. Horietan kupoa- ren tamaina handitzen zen, eta Espainian egiten ari ziren erreforma fiskalei eta ekonomia- ren garapenaren eskaerei egokitu egiten zitzaizkien. Era honetan Kontzertua eta Komenioa des- arrolatuz, teknifikatuz eta gaur- kotuz joan ziren.

1937ko Ekainean, berriz, Francok Dekretu-lege baten bidez, Gipuzkoa eta Bizkaia- ri Kontzertua kendu egin zien zigor gisan, Errepublikaren alde bo- rrokatu zuten eta. Horrez gero Kontzertua Araban bakarrik egon da indarrean.

Frankismoan behin baino gehiagotan eskatua izan zen Kontzertuaren berrezarpena, es- kabide horietako famatuene- tako bat Escudero, Orejak eta beste zenbait prokuradorek 1974an egindakoa izanik. Baina Madrilen entzungor beti. Baka- rrik Franko hil ondoren, herria- ren eskaerak eta galdaerak isila- razteko «Erregimen administra- tibo berezia» sortzen ahalegindu ziren, baina proiektuak potu egin zuten zeren eta negoziatza- ileak ez bait ziren herriak aukera- tuak eta gobernu eamteko prest zegoena oso urria bait zen.

Euskal indar politikoen pre- sioak eta herriaren eskaerak arras handiak ziren ordea, eta Gobernuak azkenean Kontzer- tuaren testu berri bat negocia- tzera eta onartzera behartua ikusi du bere burua. Kontzertu berri honek, bestalde, izuga- rrizko ho- bekuntza suposatu zuen aurreko Kontzertuekiko

Kontzertuak 1876an sortu ziren behin behineko formula be- zala, zerbait probisional legez

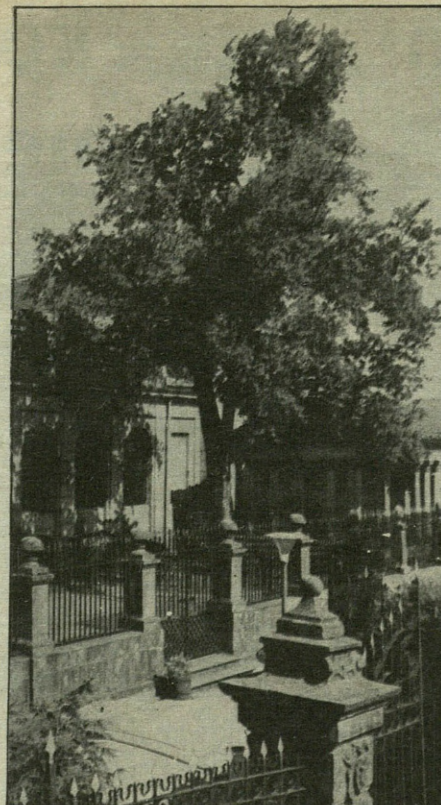
alegia. Garai hartan Espainiako gobernuak bere zergak eta kontribuzioak ezarri nahi zituen EHan, baina honen aberastasunari buruzko datuak eta (balorapen katastralak etabar) ezagutzen ez zituenenez gero (ordurarte hauk Diputazioen eginkizua ziren EHan eta), datu horiek eskuratu arte, eta probisionalki, Diputazioei kantitate bat eskatu zien eta hauen eskutari ahalmena utzi, haiek nahi zuten bezala kupo horretarako diruak bildu zituzten.

Ikusten den bezala, Diputazioak Estatuaren sarbideen biltzaileak bihurtu ziren, bilketa hori era berezi batetan egin bazeketen ere. Bilketaren arloa soilik hedatzen zen kontzertuaren hedadura eta hau Diputazioek nahi zuketean erara egiteko ahalmen tributarioa. Baina handik denbora laburrera Gobernuak onartu zuen, Diputazioak ordurarte betetzen zituzten zenbait funtzioen gastuak (mikelleak eta kaminoen konponketak) berari eman behar zitzaion gopuru edo kantitatetik deskontatzea, eta «las atribuciones que con posterioridad al Real Decreto de 28 de febrero de 1878 han venido disfrutando» ezagutzen zaizkie.

Zein atribuzio edo fakultate diren gastu mailan ezagutzen zaizkien inon ez da esaten. Askotan Diputazioek beren eskutan zuten diruz zerbitzu berri bat prestatzen hasten ziren, eta urteak igaro ondoren, Estatuak hornike¹ hori legez onartu eta ezagutu egiten zien, eta eman behar zitzaion gopurutik deskontatzea admititzen zuen. Era honetan, egitearen poderioz, tributatzeko forma berezizat sortu zena, deszentralizatze forma batetan bilakatu zen.

Halaz ere, Kontzertu formula honen ezaskitasunen artean bi oso nabari ziren: a) Euskal erakundearen konpetentziak gastu mailan gutxi ziren eta gainera finkatu gabeak; b) Konpetentzia horiek Estatuaren diruz finantziazten zirelako itxura ematen zuten, zeren eta Estatuari zegokion gopurutik deskontatzen zenarekin (eta berak hola onartzen zuelako) finantziazten bait ziren.

Bi ezaskitasun horiek Kontzertu berrian desagertu dira.

Lehena, euskal komunitatearen konpetentziak Estatutuan finkatuak datozelako. Bigarrena, kupoaren eredu edo modelua aldatu delako. Eredu berri honetan euskal komunitatea da esplizitoki Estatuaren zama jeneralak (euskal komunitatearen eskutan gelditzen ez diren konpetentziengatik) finantziazten dituen, bere diruz bere kontura gelditzen diren funtzioen gastuak berdindu ondoren. Eredu berri honetan, bada, euskal komunitatearen gastua, euskal komunitatearen sarbidez finantziazten da, eta ez lehen bezala, Estatuari zegokion diruz.

2) hiru balizko kritika

Kontzertu eta Komenioiaren figura betidanik oso imajinatxarra izan du Espainiako beste herrialdeetan eta estatu mailako alderdi ezkertiarren artean. Hiru kritika egin izan zaie funtsezki: 1) atzerakorrak direla; 2) pribilegio direla; 3) teknikoak direla.

A.— Bere atzerakortasuna dela eta.

Ez dago ukatzerik Kontzertuak klase nagusiek erabiliak izan direla beren interesak gordetzeko, Beltzak eta bestek garbi asko erakutsi zutenea. Zuzeneko zergak jarri ordez, zeharkakoak ipintzen ziren, herri xehearen kaltetan zihoazena. Hau batez ere gertatu zen mende honen hasieran, eta zerikusia izan zuen hemengo garapen industrialean.

Gaur egun Nafarroan indarrean dagoen legeintzari oso egiten badiogu, Ondoreen gaineko zergak ondore zuzeneko kasuak zamatuta gabe uzten dituela egiaztatuko dugu, eta beraz hauk zamatuz lortu litekeen progresibitatea ez duela praktikan jarri. Bestalde izugarriak izan dira Nafarroan kokatzen ziren industriei emandako subentzio eta laguntzak. Halaz ere Jendearen errentaren gaineko zergan beheko zergaduru edo kontribuenteei zergarinketa batzu emen dizkiete.

Arabako kasuan ere industriei eman zaizkien laguntzak eta gastu publikoa legoke bateko, eta Jendearen errentaren gaineko beheko zergaduruei emandako subentzioak eta zenbait zergatan progresibitatea sartzeko egin diren ahalegin ttipiak besteko.

Dena dela, esan beharrean gara Kontzertuek ez dakartela BEREZ inolako atzerakortasunik. Hau egotekotan haietaz egin den erabilpenarena dela esan beharko genuke. Erabilkera hori lehen herriaren interesen kontra joan bada, ez dugu zergatik uste behar, geroan hola izan behar denik. Alderantzizkoa baizik.

Kontzertu eta Komenioaren legeria orain desarroilatuko dutenak herriaren begiradapean egongo dira. Hain zuzen ere, Madriletik EHra zerga ezartzeko ahalmena ekartzean, politika lekua herriarenganatzan ari gara, herriak politikoekiko eduki behar duen kontrolaren ahalbi-deak handitzen, eta beraz atzerakortasuna eman ledin posibilitatea murrizten. Hemen baldintza ogjetibohandiagoak daude progresibitate piskat sistema fiskalean sartzeko, eta honela egiten bada garbi ikusiko da noren erruarengatik.

B.) Pribilegio direla eta.

Kontzertu eta Komenioa ez egotekoan, eskualde hauek Estatua-ren zama jeneralak berdintzeko emango luketeen dirua handiago izango zelakoan esan ohi dute hau.

Hau egia dela dirudi, Kontzertuaren figuran kupoaren urtekal gaurkotze automatikoak ezarri ez ziren artean. Lehen kupo finko edo konstante izaten zen urte mordoska batetarako, eta kalkulatzeko zenerako egokia bazen (eta hau ez beti gainera), urteak egarotzean eta erretoa, inflazioa etabar gora joatean, kupo hau laster motz eta urri gelditzen zen.

Kupoaren gaurkotze automatikoak ipini ondoren, berriz, «pribilegio» hau moztu zen neurri handi batetan —ia osoki— Arabako kasuan. Nafarroakoan, ordea, «pribilegio» hau neurri batetan jarraitzen du —zenbait istudiok dioenez— eta gainera bere kupoaren osagai bat, orindik konstantea da urteoro.

Edozein moduz ere, lehengo kritikan esan dugun bezala, hau ez zaio berezko Kontzertu eta Komenioari. Kupo kalkulatzekoan, estimapen fidagarriak egin daitezke eta tamaina bi-

dezko batetan finkatu. Gainera ez genuke aiantzi behar Estatua-ren zama jeneralak berdintzeko ematen dela kupo, baina zer zama? EHan mesedean eta beste eskualdeen desarroilarako erabiltzen direnak edo polizia, ejertzito eta Madrilgo burokrazia gizontzeko erabilitakoak?

Kontzertu eta komenioaren onura ez luke etorri behar pribilegio ezatetik, gestio hobeago bate-tik (herriaren premiak gertuago-tik eta hobeko ezagutzetik eta) baizik.

D.- Nahasiak eta ezteknikoak direla.

Hau nire ustez ez da egia. Kontzertu eta Komenioa konplexuak ira, hori bai, baina maila tekniko egoki batetan mugitzen dira.

Lehen esan dugun bezala, hau denboran zehar, desarroila-tuz, gaurkotuz eta teknifikatuz joan dira. Teknifikatze prozesu honetan, adibidez, oso garrantzitsua da 1926 eta 1927an Calvo Sotelo Finantz ministroa zenean eman ziren Kontzertu eta komenioaren berriztapenak.

Gainera konplexitasun hau kontutan hartu behar da hau baloratzerakoan, baina ez hartu balorapen motibu nagusi edo baktzat. Alderantziz baizik. EH ar agertu du bere buruaren jabe izateko irrikia, eta orduan nahiz eta horrekin puskatu sistema fiskal unitario batek lukeen uestezko sinpletasuna (zergeen gestioan eta ezarpenean), kontutan eduki beharko genuke, sistema HERRIAREN desioetara egokitu behar dela, eta ez alderantziz.

Federalismo fiskalaren teoriak egun garbi dio: «herri baten egitura fiskal zentralizatua edo deszentralizatua da, konstituzio politikoa unitarioa edo federalista badu errespektiboki eta ez alderantziz». Bestalde teoria honek agerian utzi ditu egitura deszentralizatu baten abantailak ere. Beraz, Kontzertu eta Komenioa herriaren eskabideetara gehiago egokitzeaz gainera, beren konplexutasuna izanagatik ere, eginkor eta efizienteagoak ere izan daitezke.

MIKEL NAVARRO

aste
izenak

uralde

Hiru gol gure anaiei sartzea ere! —zioen batek baino gehiagok igandean Real eta Osasuna Iruñean jokatu ondoren—. Deportista hauek ez dute euskal zentzurik.

Osasunari hiru gol, eta bere etxean. Eta haserretzen badira, e? Eta gero, zelo inkonsziente horiek gure aurka jarriko balitu, e?

Horrelako kasoetan, eta anai arteko harreman futbolistiko horiek errentable bilaka daitezten, Uralde igande batez Bilbora pasa eta sar ditzala han hiru golak. Ez al litzateke hobe?

Hala ere, gu Uralderekin gaude. Osasunako direktibakoek ez dituztela Donostiara sarrera gutxi batzuk besterik bidali —ez daitezten «hemen-goak» eta «hangoak» nahasi noski—. Bestetik, futbol zelaiean ere ez omen dituzte argazkia denok batera ateratzen utzi (eta donostiar madarikatu horiek hori dela eta ikurriña atera balute?).

Bai, bai, Uraldek du arrazoi. Horrelako direktibaonartzen duten bitartean, kupidarik gabe hiru gol.

Gora Uralde!

MIREN ITXASO

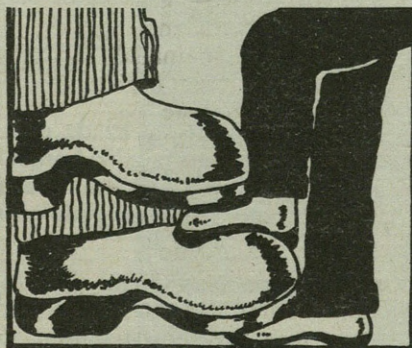
biolentziaren atarian... eta inguruan

Tregua batetan ginelakoan ausartu ginen, eta animatu, biolentziari buruz kontsiderazio lasai eta biszeralismorik gabeak egitera. Denon jakina denez hautsi egin da tregua, lehertu egin da, hobe eta goibelagoki esatearren. Eta ez nagokie hain zuzen ere leher zitezkeen Olarraren kuplei, «Usurbil» lagunari baizik. «Elkarriketaren» lagunekederki ongi dakite nola egin behar den lana: haiek bakarrik egin nahi dute hitza, hots, elkarriketa bai, baina haiek bakarrik harmak eskuetan dutelarik, elkarmintzoaren beste parte banan bana «desagertzen» delarik. Eskerrak haziak bere fruituak ugari eta tinko ematen dituela!. «Elkarriketa» luzea izanen baitute haiek ere, txo!

Ez dezagun gal, minutu batzu bederen, geure pazientzia, eta uneotan zail gertatzen zaigun serenitateaz jantz gaitezen, komatxorik gabeko elkarriketari buruz mintzo ahal gaitezen. Goazen, bada, denon gogoan dagoen nahikunde honen zenbait baldintza komentatzera.

Elkarriketak zera erran nahi du, aurrez aurretik, elkarriketarako gogorik badagokeela, **badagoela** hitz garbiagotan erraitarren. Dirudienez, trintxeraz bi aldeetatik «dialogo» hitza sobera aldiz entzuna dugu azken urteotan. Derragun, halare, herri erakunde harmatuak kaleratu aurretik, egiazko eta premiazko «dialogue» baten beharrea arkitzen baginen ere (eta gure gurasok zer ezanik ez!), hiztegi guztiek muzin egin bide zioteten hitz egun paregabe honi. Eta hiztegiekin batera, egun eta heranegun kañonak agintzen zituzten haiek bereziki, baita halaber. Bizkaiko profesionalek. Hemen eta Singapur-en elkarriketarako guti-

zia presatiar hau sortu zen (sortu dute) herriaren abotsa gogor eta emankor entzuten hasi zenean. Lehenago batez. Mintzo bakarra hogeitamaseigarreneko «bakea» ziztzaigun eskeini.

Baina «bakea» eta «lasaitasuna» lortzeko ezinbesteko den elkarriketa ditzosoak besterik ere suposatzen du, esijitzen du halabeharrez: mintzakide edo interlokutore baliagarriak zeitzea, ofizialtzea. Ezin hitz egin daiteke hitzunak ez badira ofizial eta publikoki rekonozituak izaten, onartuak; edo, beren ordezkarritza, bederen. Eta hau, señores!, ez da oraindik gertatu, ezta urrik eman ere. Garia ez jokua ez dira garbiak. Nola demontre emanen da elkarriketa, parte batek ez badu bestea mintzakidetzat ametitzen? Nola lortuko dira bake eta lasaitasuna elkarriketarako bideak urratu beharrean, kraskatu egiten badituzte errepresio, gezur eta propaganda maltzurraz baliatuz? Bakeak negoziazioa erran nahi du, eta negoziatioak negoziatzaileak eskatzen ditu, besteak beste.

«Zokora ditzatela harmak» dioen leloa entzun da sarritan. Baina, non bizi gara halako pellokeriak erraiteko!. Harmak uzte-kotan denek utzi beharko lituzkete, logika onean, ez al da? Azkeneko hau idazten dudalarik,

enteradillo eta oro-jakitun askoren irriparra somatzen dut, hone-lako zerbait ihardetsiz: «Baina nola daiteke hori proposatzea! Estatuak ez du inolaz ere horrelakorik ametituko! hau bai idealismo merkea! Soluziobide bakarra eta efektiboena, iraultzaileena, Estatutoak proposatzen dituen Polizia Autonomoa indartzea da, ez besterik. Errealistak izan behar baitugu!».

Kirten xamarrek bagara ere, ez zaigula inoiz bururatu Estatu bat «edozein estatu!» ejerzitorik gabe funtzionatzeko prest dagoenik. Eta jakin, badakigu, estatu espainolak, frantsesak bezalaxe, ez dituela bere harmak utziko. Auzia ez baita harmak zokoratzea edo baztertzea, isil eratzeta baizik. Eta hau denek egin dezakete, denek egin behar dute! Euskal Herriko talde harmatuek hitz merkeren ordainetan borroka utziko balute, orduan bai ezagutuko genukeela zer diren biolentzia eta terrorismoa, baietz!

Bakearen profesionalek badakite guztiau. Baina sofismaren legeak askoz hobeto. Etika eta Politika nahasiz, etika eta politika merkeak noski. Egun, desenkontoaren garai honetan, Politika «posiblearen» artea bilakatu zaigu, denoi. Palestran hitz egin behar dutenean, ex-katedra agertu behar dutenean, Acción Católica-ko feligresak dirudite bake eta lasaitasunaren zale-profesional hauek. Politika tartean dagoelarik, hots beren interesak zalantzatan, errealismorik hotzena aldarrikatzen dute.

Jakina, biolentziaren azterketa sakon batek etika eta politikaren zereginen istudio serio bat eskatzen du.

Ma José GARMONA

«txistulari» aldizkariaren euskara

«Txistulari» aldizkaria, bigarren haroan, 100. zenbakiraino iritsi da. Hemengo aldizkari barentzat horraino iristea ez zait txantxetako denik iduritzen. Batez ere hiruilabeterokoa dela pentsatu ezker. Alde horretatik beraz, zorionak.

Bainan, eta ba dakigu beti bainan bat dagoela, euskarari ematen zaion erabilbideak ez gaitu oso pozten ia ez delako erabiltzen. Egia da Euskalerriko Txistularien Alkartasunak euskara hizkuntza ofizialtzat duela. Irlandan gaelikoa ofizialtzat dute ere. Ofizialtasun hori ezpada gauzatzen eguneroko bizitzan eta erabileran alperrikakoa da eta Irlandan bezalaxe gertatuko da: «Mande a su hijo a Irlanda, en donde se habla el mejor inglés».

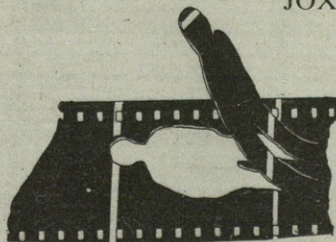
Edo 100. zenbaki horretan, Saski-Naski deritzan sailean: «A los interesados (txistulariengatik) en esa oferta se les advierte que en dicho pueblo existe gente que habla en lengua castellana». Oharra ez dago gaizki, bainan ez du esaten herri horretan bizi den norbaitek euzkaraz ote dakien, joango den txistulariak hitz egin dezan. Ala txistulari bati ezin zaio ere eskatu euskaraz jakin dezan?. Eta hemen sartzen gara hamaika aldiz eztabaidatu den gaian: euskararik gabeko folklorea. Txistua babestu, zaindu eta hedatuz aparte, Txistularien Alkartasunak bere bazkideei euskaraz ikas, hitz egin eta lan lezaten eskatu beharko lieke.

101.alea zeharo erdaraz

dago, nola espaineraz hala frantseseraz. Beste horrenbeste esan daiteke «Anuario de eusko-folklore»ren atzeneko aleaz, 28.a. Eskeintza txiki bat eta argazki batzuren oinak ez beste, gainera espainera hutsez dago. Nik dakidanez Arantzadi taldeak oraingo euskara ez du hizkuntza ofizialtzat hartu. Eta erabaki hori baldin hartu badu ez dirudi praktikara eraman duenik. Euskalerriko Txistularien alkartasunaz arestian esan egiten dena, gauza bera esan beharko Arantzadi taldeaz: bazkideei, laguntzaileei eta lan egiten duten guztiei euskara exijitu. Bestela azken batetan elkarrekin kultural norteña izanen da, bainan nekez euskalduna.

JOXAN APAOLAZA

«ignacio zurikalday» filmea

Drain dela 40 urte Euskal Herriko hainbat eta hainbat eskolatan gertatzen zena kontatzen du azko azken egunean Gasteizko Mikeldi Zinemaren estrenatu zen Iñaki Nuñez-en pelikula hau. 36ko guda galdu ondoren gure herrietan gertatu zen hizkuntza zapalkuntza.

Pelikula hiru zatitan dago:

-Lehenengo, guda denboran, Bilboko kaian euskaldunak emigratzen, bonbak, desagertuak, eta erdal maisuak eskolan sartzen direnean eta Agirrerren irudia eta ikurriña kentzen eta

Francorena eta Espainako bandera jartzen.

-Bigarrena, Ignacio, 13 urtetako mutil baten etxean, irratan publikoki espainolez ez ezik hitzegitea debekatuta dagoela Burgosko kapitain Generalari entzuten diotenean: «La gloriosa España conquistada por el heroísmo de nuestro ejercito no puede tolerar las antiguas corruptelas, desterradas para siempre que en innumerables casos convertían en letra muerta las ordenes de la autoridad. Así pues se proscriben a los nacionales el uso en público de los idiomas y dialectos diferentes del español».

-Hirugarrena, eskolan, maisuak eraztuna (euskaraz hitzegin duen azkenak eraman behar duena) eskatzen du; Ignaciok ematen dio. Hizkuntzaren errepresioa eta maisuaren haserre bizia umeek euskaraz hitzegiten dutelako. Egurra ematen dio eta hormaren kontrazigortuta.

20 urte geroago Ignaziok bere herriko Ikastola antolatuko du.

Pelikulak izugarritzko karga historikoa du eta benetan da interesgarria gure politikoentzat. Gure gurasoek (eta guretariko askok) erdera ikasi zuten eraztunaren bidez ea ba

politikoek eta maisuek (asko daude oraindik lehengo egoerarekin lotuta) zerbait egiten duten zor diguten gure hizkuntzarekin.

Pelikula —pelikula deitu baliteke 20 minututako filme hau— Araba filmsek egin du eta Ignacioren lagunak bezala Olabide Ikastolako umeek parte hartzen dute.

Laburki definituko genuke filme hau euskaltzale amorratuek (Cuerda, Linazasoro, Txiki Benegas, ea) ikus dezaten moduko pelikula dela.

XABIER E.

ira kurrak mintzo

errenderitik

Jaunok: Itz bitan aitortu nai dizuet, nere erabakian arrazoia.

Bada denbora xamar zuen zenbait idatziaik naiko mingarri jarri nautela, batez ere erlijio edo eliza kritikatzan dezute-nean, nunbait pakean ezin utzi. garaiz kendu diozute Zeruko izena, topo egiten baizuan zenbait idatzikin, nere iritxiz zorrotzegi aurkitzen ditut, ezate baterako, urrun zoazte nere pentzakeran aldetik.

Baiñan azkeneko 894 zenbakian eta izenburu onekin (nola ligitzen duten gaurko mutillak) (larru jotzea ez da pekatua, mirakulua baizik), ez da ez nik, eta ez nere etxekoek irakurtzeko batere atzegingarri, ortarako badira erderazko astekariak salgai, eta naiduenak erosi litezke azkatasun osoa dauka, ortarakoaukerabada.

Beraz, datorren urterako ez det arpidedun bezela asteroko Argia berritu nai.

Euskal prentsa bai, biotz biotzez bañan garbiago, zentzunagoeta atzegiñago.

Besterik gabe, agurtzen zaituztet.

JOSE LUIS
ETXEBESTE

**JOSE
ZINKUNEGIREN**

OPTIKA DONOSTIAN

URTEETAN LANEAN OHITUA

Hernani, 4

DONOSTIA

Transportes

ankar s.a.

ERAMAN-EKARRIAK, KAMIOIAUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid,
Oviedo, Gijón.

Donostitik egunero:

Iruña, Bilbo, Gasteiz, Alicante, Elche, Elda,
Murcia, Cartagena, Granada, Almería, San-
tander, Valladolid, Zamora, Palencia, Sala-
manca.

Astean irutan:

Malaga, Sevilla, Jerez de la Frontera, Cádiz,
Lugo, Coruña, Orense eta Vigora joan etorriak

Urrutizkiñak: 552650 - 552654

Apartado 1381

Hernanirako bide nagusian,

ERBOGIA hauzoan

DONOSTIA

Bere batzukolore-
marmolezko Jauregi Pagodan
errezibitu ninduen jakintsuena
den Pajabarata Lama Haundiak.
«Kaixo, Matxinsalto txikia»,
esan zidan: Liburu Haundi eta
Horiak agintzen duen bezala, ki-
limusi aski egin nituen, garaite al-
boan eskuak gurutzaturik, besa-
petik; ezker belauna moztuko-
roian urkuilatzen, eskuina ezker
belarrian finkatuz. Ehun eta be-
rrogei eta zazpi aldiz sudur gai-
nean altxatu nintzen eta askatu-
riko menbro ezin-izendatuarekin
Javako sandalo adar bati su eman
nion. «Atsedan har ezak, matxin-
salto txikia», zioen Pajabaratak.
Eta nakarezko haizemailearekin
kuxin batzuk (Zaharreango «Tri-
p»en erositakoak) adierazi zizki-
dan. Ongi jarri nintzen, ziz-
puru sakon bat bota nuen eta ha-
siera ematen ausartu nintzen:
«Nire brahmana den Zaharratxu-
rrustarekin problemak ditut».
«Nola hala, matxinsalto txikia?»
«Oraintxe esango diat. Adik egun
batean Ingles Ebaketara (Udabe-
rrian Bagaude) sartu egin nintzen
jantzi merke batzuk erostera.
Gero arratsaldean — batzoki-
pagodan agertu nintzen, begi-
rada oso samingarria bota zidan
Zaharratxurrustak. Segituan, eta
guztien aurrean, horrela esan
zuen: 'Nora hoa, matxinsalto txi-
kia, Jehovaren Tistigu bezala
jantzita? Iskanbila mila zegoen
nirea azal pekatorean. Hoge eta
hamar Budagure eta hirurogei

gezurra!

RAFAEL CASTELLANO

HORRELA ZIOEN ZAHARRATXU- RRUSTAK

Avekrishna errezatuko dizki-
dak erantsi zuen brahmanak.
Ondo ba: hurrengo arratsaldean,
orduan, armairu zaharrean aur-
kitu nuen arropa zarpailtsuenaz
jantzirik joan nitzen pagodara.
Zaharratxurrustaren ahots min-
gaitzak deitu ninduen, tenplora
sarturik oraindik ez nintzenean:
«eta gaur zer, matxinsalto txikia,
askatzailaz maskaraturik ala?».
«Oi, Irakasle maitagarria, jakin
banu!» zezel egin nuen. Baina bi
Konfuzioren Errosario eta bost
Mez Uba bota zizkidan. Bueno
ba: hurrengo arratsaldean arre-
baren gona batez jantzirik pago-
dara joan nintzen, eta Zaharra-
txurrustaren uhuri burrunbadu-
nak atari bertan gelditu ninduen:
«Vade retro, Shivaren madarika-
tua! Fakiren antza horretaz ez
zara pagodara sartuko!...»

Pajabaratak aharrausi ikara-
garria egiten ari zela eta, heme-
zortzi kilimusi erreglementa-
rioak bete nituen eta ipuina la-
burtzea erabaki nuen.

«Hurrengo arratsaldean,
ilargi osoa baitzen, Otsa-Gizon
bihurtu nintzen: Zaharra-
txurrustak esan zidan iraultzaile
mamuturik nenbilela. Mespre-
txuz, badakik nola den hori. Hu-
rrengo aldiz denetatik, burges,
botikario, kamiolari, pleiboi, in-
geniari, enkuetagine, andereño,
húsar, mantxurriano, kosmonau-
ta edo estetizien iruditut nintzaion
Zaharratxurrustari».

«Zer egin daiteke, Pajaba-
rata jakintsuena?»

Eta pajabaratak esan zuen:
«Har ezak Liburu Haundi eta
Horia, ta berrehun eta boskarren
orrialdean dagoen idaztia iraku-
rriko didak». Horrela egin nuen.
Liburu Haundi eta Horiaren be-
rrehun ta boskarren orrialdean
idazti hau dago: «Manufacturas
Arrue. Fábrica de coches, sillan
andadoras, parques infantiles.
Toda una gama de artículos para
la infancia. Bidebieta-Alza. Telé-
fono...» «Nahiko», ebaki zidan
Pajabaratak. Eta segituan inter-
pretatu zuen hermetismoa: «Zer
esan nahi du idazti honek? Ho-
rix: Kontuz biluzik daudenekin,
maskaratuenak direlako. Bes-
tela, oi matxinsalto txikia, ez ie-
zaidak arraultzean hezurrik
bila».

Jatetxea

ALDANONDO

SAGARDOA - TXAKOLINA

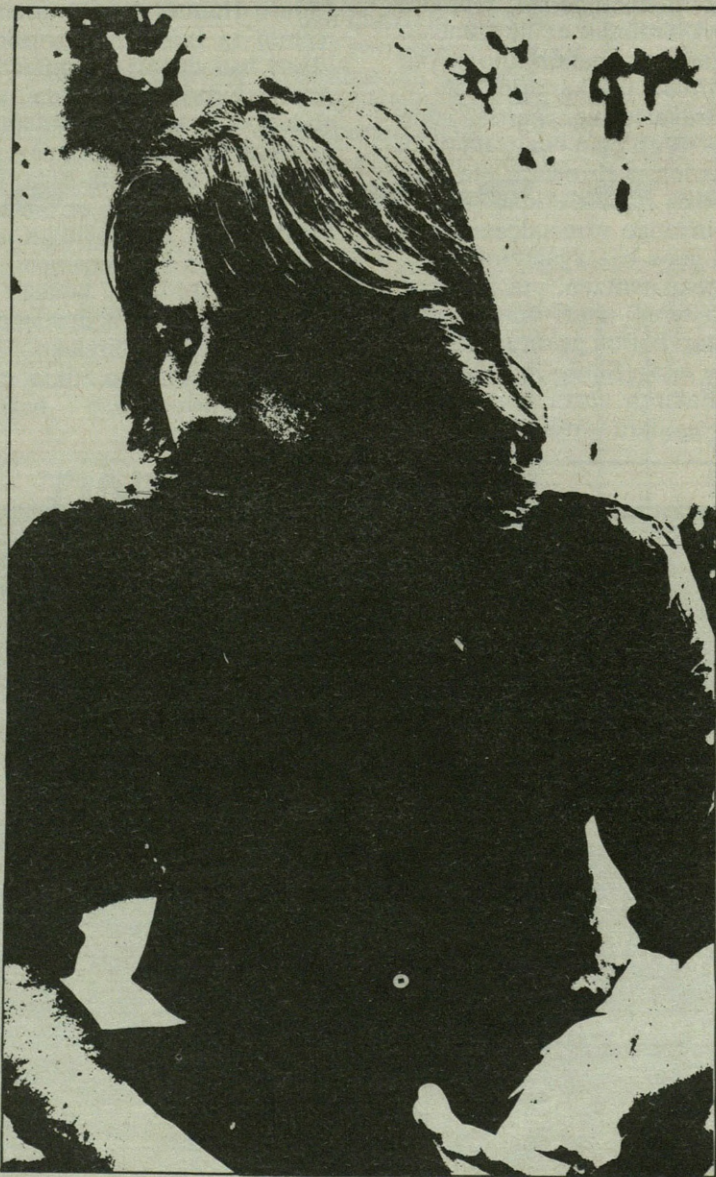
DONOSTIA

Urr† 412852

K. EUSKAL HERRIA-6

MINTZAGAI

AUTE: ESKU HAUEN HIGIDURA

Bilbotik etorri zen Donostian azkenik ongi egin den aurkezpena egitera. Saio bakarrean Victoria Eugenia antzokia entzulego lasai batek bete zuen. Hariziren gutti gora behera hogeita hamar urte duten haiek Frankorekin amodiozko poemak irakurtzen zituzten militanteak, bi trilogia eta kanta katxondoagoen dastatzaile gazteagoak edo hemengo FM-azken asteotan «Alma» diskako lanak gatzatu zituzten despistatu batzuk, esate baterako.

Alkondara gorria, galtza eta bota beltzak, kitarra eskuan eszenario erdiraino hurbildu zen Gaspar Payá-k beste kitarra batez laguntzen zuelarik. Biek ihardun zuten lehenengo zatian. Aute aulki luze batetan eseri zen. Kanta gehien aurretik zerbait esan zuen eta niri bere hitzetatik ixurtzen den humoreak ia beti zalantza handi bat uzten dit, irria has behar dudanean gehiagotzen den zalantza. Baina ia beti ongi betetzen zuen bere funtzioa, kantariaren nerbioak baretzea eta entzuleen erantzun relajatua lortzea. Traidore bakarra beregan zeukan Autek, anka aurreraturik gora eta behera zeraman bere esku ezkerre. Traidore mi resgarri bat benetan.

Bigarren zatian beste musiko batzuk lagundu zuten. Denbora gutti omen dute elkarrekin. Miguel Sanz Judas zen teklerian, Fikus Lombardo neska gazte eta landarejalea baxoan eta Eddy Bautista uruguaiola batarian. Azken honek konzentrazio berezi bat azaltzen zuen, bere lanean eta ondorioz eskeintzen zizkigun aurpegiak gehien irriak sortarazten zituzten. Begiak ez zituen inora zuzentzen, ahoa erdixirik itxura ezin xeberagorik zalantzarik gabe, baina bere eskobilek platiluak azaletik kolpatzen zituztenean Autek utzi zigun aparrezko munduaren anuntzio lilurakorrek somatu genituen. «De arena y campana».

Biharamonean hoteleko galerian gosaldu zuen. Itsasoari begira, eserita zegoen. Gaizki edo gutti lo egin duenaren aurpegia. Ez ninduen espero. Orain arte loguraz, baina lasai zegoen, behintzat. «**Elkarrizketa...?**». Deskonbokatzea eskatu omen du azken momentuan. «**Bueno, baina eseri hadi...?** Topiko guztiak jasateko prest, etsi egin du. Errezital hauk ongi egon direla dio, publikoak berotasun atsegin batez hartu duela, «**komunikazio on bat izan dugu**».

«Don Ramón», «Made in Spain» eta beste batzuk entzunda ezagutu genuen. Sasoi hartan asko eman zituzten irratietan. Madriletik zetozen hitzak eta doinuak ziren, baina nolabait orduko teatroaren atzetik zeuden bastidoreetako munduak erakusten zizkigun. Eszenari irri egi-

teko plazerra eta obligazioa. Arrakasta nondik eta nola heldu zen oso ongi jakin gabe. «**Nik ez dakit zer nolako jendeak entzuten zituen kanta haik, baina arrakasta hark asko harritu ninduen. Hura egin nuenean ez nintzen prestakuntza berezi baten jabe. Soil-soilik «beste» gauza bat esan nahi nuela nenkien. Ordurarté ez zen espāñolada besterik aditzen eta noski... ba beste askok bezala ezin duzu hori pairatu, baina beste ideia handirik gabe hasi nintzen. Horregatik arrakasta haren ondoren hori hobe pentsatu behar nuela erabaki nuen eta erretiratu egin nintzen. Ez neukan oso argi zer eta nola esan behar zen. Lanean jarraitu bai, baina bost urte pasatu nituen beste diskarik grabatu gabe.**

Hala ere berehalaxe izan genuen berriro bere lanaren berri

jakiteko aukera. Oraingo hone-tan beste kantari batzuek hedatu zituztenak. Aleluiak. Beste usain batzez kutsaturik zetozkigun ke-xuak, eguneroko ikusketak pilaturik errealitate astun eta erabatekoa paratzen digu bekainen gainean, bisera grixia bailitz. Aingeruei hegoak busti eta lurraren kontra jo ta suntsituko balira bezala.

Lehenengo anuntzioak ziren eta Rosa León-en ahotsean entzuten genituen batez ere. Dena den gero Aute berak kanta horietako batzuk berriz grabatu ditu. «**Nik kanta bat besteen eskuetan uzten dudanean ondorio guztiak dauzkat gogoan. Beraz gero ez daukat inongo damurik, baina besteen ahotsean entzunik sensazio arraro bat gelditzen zait eta neuk kantatu nahi ditut. Baina bazuk bakarrik.**»

Goizetan komunean bizarra kentzera sartzen denean, aurpegia ebakitzen badu frustratu bat dela iruditzen omen zaio (tímidos suicidios en ayunas). Lehen eta orain, beti, hats txarra izango dugu jeikitzeo orduan, baina garai batetan odoltsuago azaltzen zen behar bada eta Castillan «Canción del Pueblo» taldea osatu zuten. «**Nik taldea aurkezteko egin zen jai-aldian egon behar nuen, baina arazo pertsonalak izan nituela eta ezin izan nuen joatea. Han zebiltzenak lagunak nituen, batzutan ere topo egiten genuen jai-aldietan, baina ez nintzen erabat sartua egon**». Garai hartakoa da «Canciones breves», metafora indartsuak, garbiak, koplak biluzi eta gordinak; bi minututan, batean edo erdian esanak, intimitate pitzatu haietan ordu edo egun askoz errepikatuak. «**Nirea ez da oso pragmatiko izan sekula. Frankorekin nik ere prolema asko izan nituen zentsura pasatzeko, baina erabili izan ditudan gaiak beti berdinak izan dira edo hobe esateko berdinari kantatu izan diot, gizakiari. Bere kezkek, kontraesan mundua, erantzunik gabeko mila galdera gordetzen duen horri. Hau beti errepikatu era batean edo bestean.**»

Asko kostatu zitzaigun Ba-
beletik jeistea eta behin behean
herri asko sortu genuen; bakoit-
tzean pixkanaka luzatu diren mi-
laka dorre. Eta hondamendiaren
tontorrean zaudenean datorrena
gaizki hartzen baldi baduzu ez da
gauza onik atereko zuretzat edo
behinik behin bertigoia ezingo
duzu barrenetik kendu. Honda-
mendiaren hirian Autek farre egi-
ten du, urdailetik datorkion farre
hori. **«Edozein obrak humorea
behar du.»** Gainera ultzera uxat-
zeko edo horren erredura baret-
zeko urte askoz erabilia, besterik
ez bazen ere diximulu pixka bat-
ez zirikatzen uzten zigutenean.
Espikaziorako gogorik ez ze-
nean eginak. **«Zenbait arazoez
hitzegiteko era zuzenena ere
bada. Humoreak duen botere
handienetariko bat erregarria da.
Hori dela ta askotan erebili dut.
Baina ez da subgenero bat inolaz
ere. Esan dudana bezala nagusi
izan behar du edozein lanetan.»**
Hainbeste maitatzen, babesten
eta gordetzen gaituen gure lehen-
dakari kuttuna den Ronald Rea-
gan ere lixiba efikazean bainatu
zuen, eta errezitalean «Grano de
pus» tangoa eskeini zion. Orain-
dik lasai gelditzen dela dirudi.

Erretiratzen denean bezala
gertatuko zaio. Arrakasta dela
eta ez dela kitarra etxean gordet-
zen du. Pintzelak bustitzen ditu
eta seguruaski ere hobekiago
xurgatuko ditu gauak. **«Beti izan
dut joera hau eta esentziala da
niretzat. Ezingo nuke beste
zerbait egin. Jende multzo bat
ikusten dudanean ere, nahiago
dut baka-
rrik gelditu. Maila honetan egin
ditudan konzesioak oso ttikiak
izan dira. Diska bat edo promo-
zionatu behar dela eta hau edo
beste egingo dut, baina kitto,
hortxe gelditzen da. Behar bat da
eta horregatik ez zait axolik esan
dezaketeena, hori ez da nire
prolema.»**

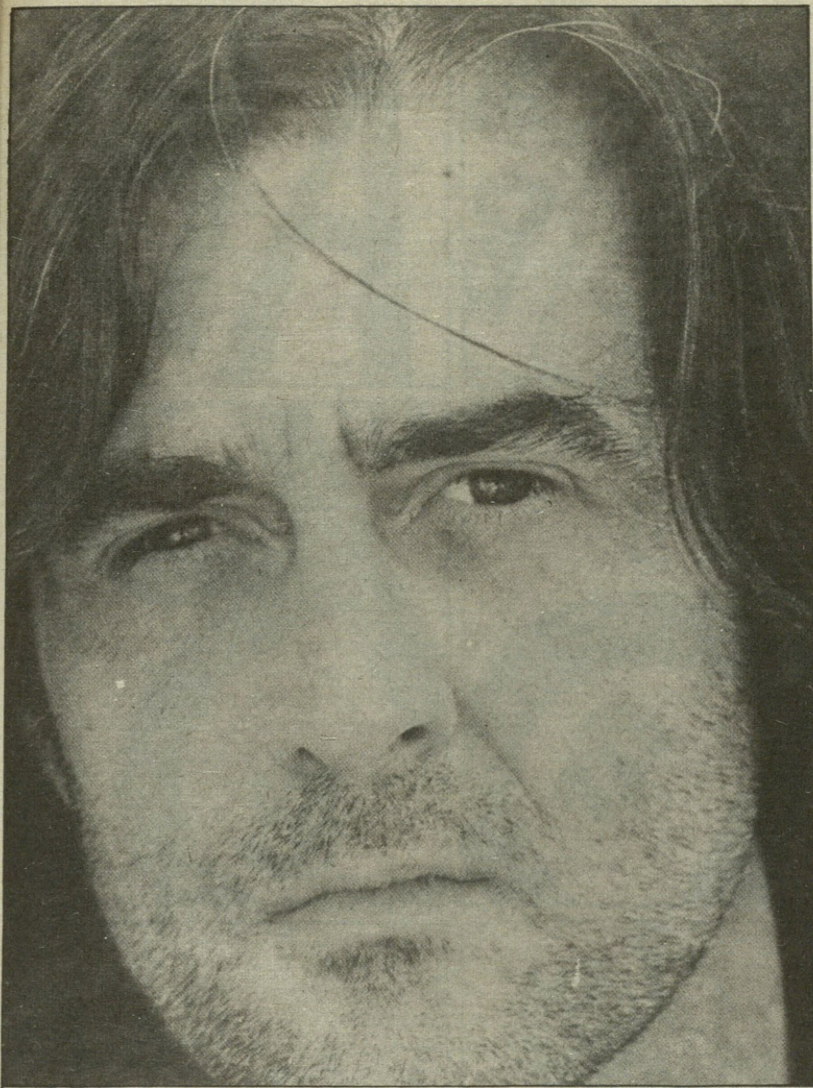
Ongi aprobetxatu zituen
erretiruak lehenengo trilogia egi-
teko balio izan zutenak dira.
«Rito», «Espuma», «Sarcófago».
Gela batetan, zinetan, paseoan,
kafetegi batetan, hondartza ima-

jinatuan, aszensorean, komu-
nean, teilatuetan, ohantzean...
Nonahi egoten dira maitasuna
eta heriotza eta papera batzutan
ispilu arraro bat da. Auterena fe-
rietako ispilu triste eta delikatu-
a da; etxe abandonatu batekoa.
Hutsune handiz betetzen den et-
xea: zein ederra zen dena, zein
zoriontsu ginen eta zein alferri-
kakoa den hain berandu esatea,
edo lohiatzakoa nahiz, zure hare
eta kanpaietan murgiltzen naiz
eta ez zaude hemen edo zenbat
bider hartu eta hurbilduko dut gi-
llette hau. Heriotza eta maita-
suna. **«Lotuak daude. Nik uste
askotan harremanetan eta estal-
duran hain zuzen heriotza desi-**

**ratzen dela. Momentu horietan
gogoak heriotza desiratzen du.
Eta lotuak; nola ez, ohiturak ha-
rremana deusezten duenean, eta
hala ere eten eta aurrera egiteko
kapazak ez garenean.»** «Quiero
vivir contigo» dio kanta batetan,
baina honek ez duela «zure et-
xean bizi nahi dut» esan nahi, ar-
gitzen du. **«Etxeko espazioa mai-
tasunaren suntsitzea da.»**, zioen
kanta aurkeztu zuenean.

Jokuan kixkurtutako edo
lurperatutako ñabarduraz beteak
kantak. Entzunaldi askotan aur-
kitutakoak. Orain entzuten den
«No te desnudes todavía» horre-
tatik urrun. Duela bost urte egi-
ten zuena ikusirik espero ez geni-

tuen kantak. Zaharra sentitzen dela esan du nonbait, nahiz eta zahartzaroaren buztanetik aparte xamar ibili oraindik. Hitz eta doinu mantsoak dira oraingoak, azalezkoak nolabait, zaharrrak eta gazteak elkartzen diren puntuan jaioak. «Lehen trilogiako kantak kargatuagoak ziren, konplikatuagoak ere bai. Beste hauk oso desberdinak dira, baina uste dut kantak ere ezaugarri batzuk dituela, arau minimo batzuk. «Espuma» eta «Sarcófago»-koak aberatsagoak eta zailtasun nabari bat gordetzen zuten. Entzun ondoren jendeak ezin ditu errepi-katu. «Sarcófago»-koak adibidez poemak ziren eta gero musika jarri nien. «Alma» elepea osatzen

dutenak egiten denbora gehiago pasatu dut, zailago zait nahi dudana hitz sentziloeraz esatea. Asko maite dudana kanta bat «Las cuatro y diez» da, honek nire ustez kanta batek izan behar dituen ezaugarriez egin dago. Historia arrunt bat deskribatzen da, baina lehen irakurketa honen atzetik beste batzuk aurki daitezke: amodioa, denbora, lana, giro politikoa...

Ezin uka hitz bakanei diegun beldurra, katxondeo izpirik gabeko horteradari, larru gorritan dagoen dekadentziari. Eta kajarrros handi bat bihurtu den tingladu honek brilanteak izan nahi duten parrafo guztiak jaten ditu.

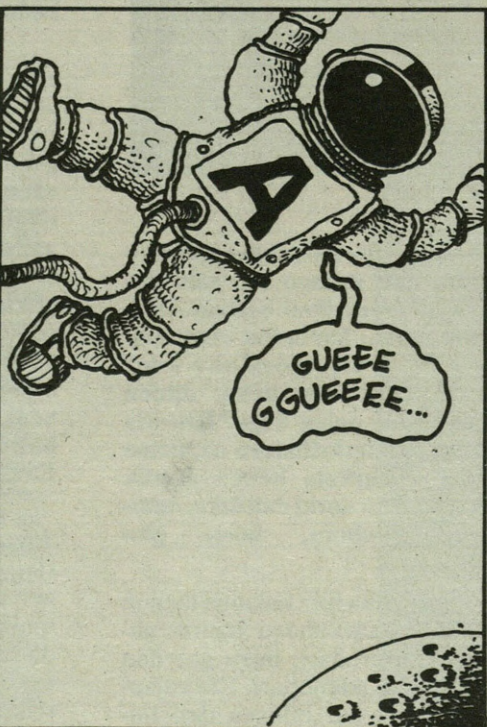
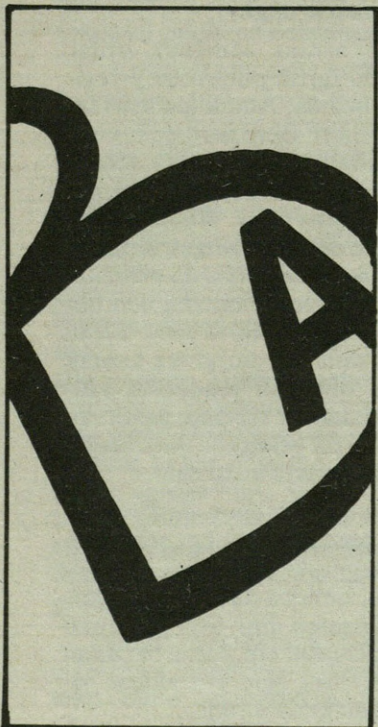
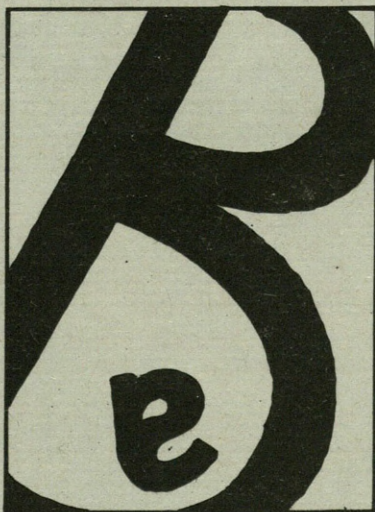
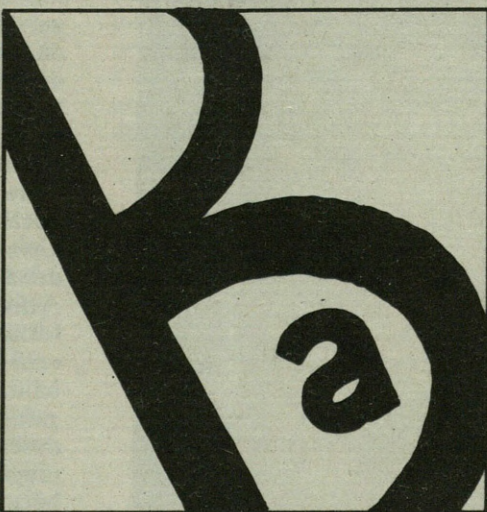
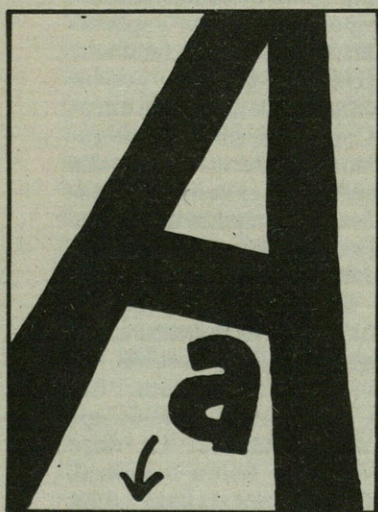
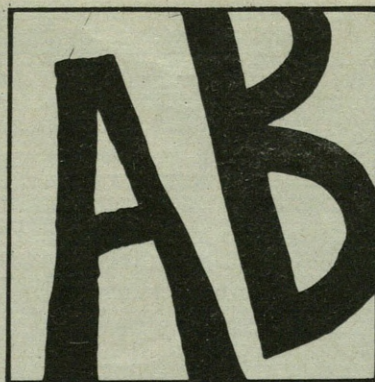
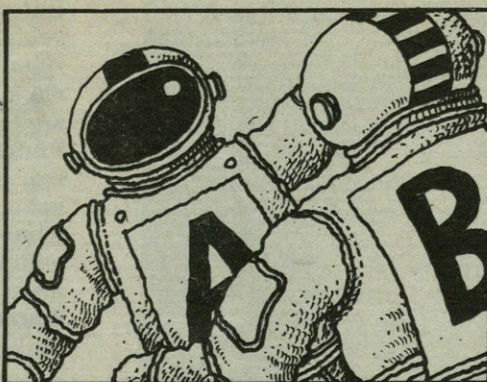
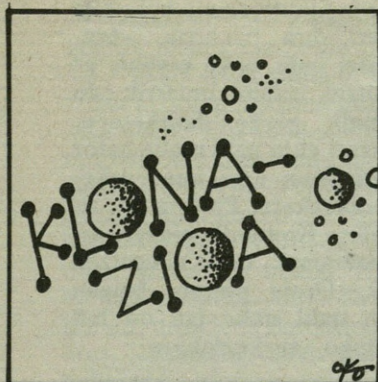
Entsalada mindu da eta koloreak gelditzen dira bakarrik. «Idazlana utzi nahi nuke erabat; ez dakit hitzak iadanik indarririk edo argitasunik gorde dezaketeen. Pintatzeari ekin nahi nioke batez ere. Otsailean egin nuen azkeneko erakusketa. Pintura eta zinema dira Komunikabideen artean zuzenenak, hobe ailegatzen direnak. Orain pintura lanean ihardun nahi nuke lan on bat aurkezteko.» aurkezteko.»

Lana sobra ere elkarri botatzen diogun amenazoen zaparrada jasaten: karrozak eta landoak, diligentziak eta gurdia; ¿cómo te lo montas? eta ¿cómo te enrollas?. Oso ongi libratua ateratzeko posibilitaterik gabe. «Ez nuke jendea desenkantaturik dagoela esango, nekatuak baizik. Urte askoz zerbaiten atzetik ibili dena nekatua dago beharbada. Azken finean ez dira aldaketa formalak besterik somatzen. Ni ezin egon desenkantaturik, ez bainaiz sekula enkantatu. Eta gainera ezin dira dispersioa eta desenkantua nahastu. Ez dago mugimendurik, baina bakoitzak bere aldetik jotzea erabaki baldin badu, ba oso ongi.»

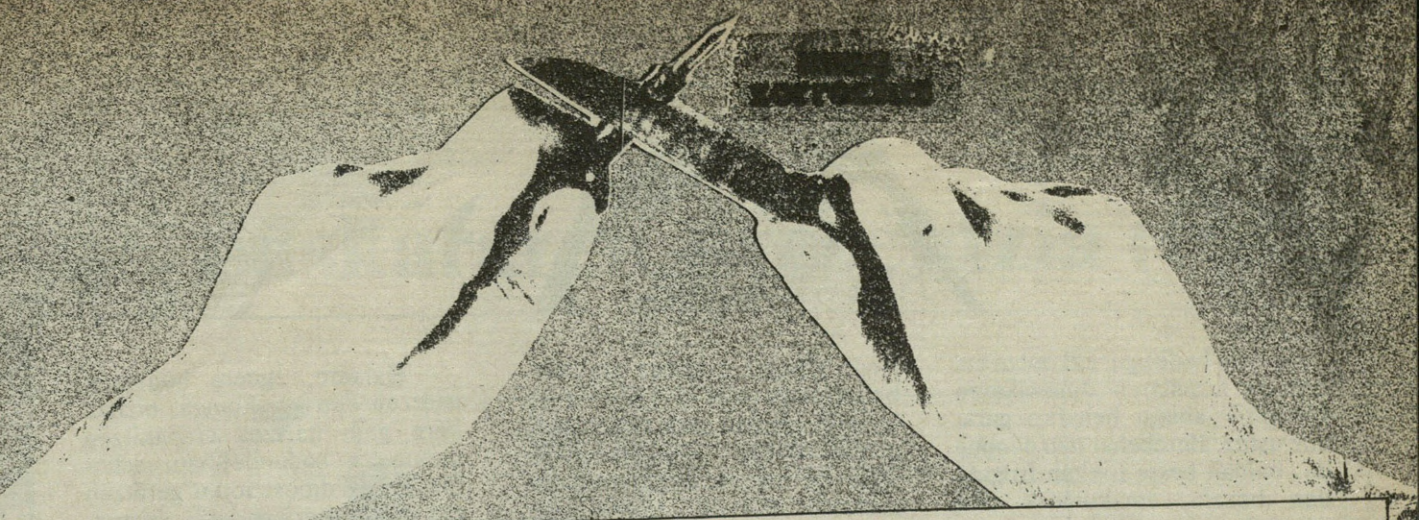
Ze arrairo, gutienez irrifar egin edo farre, publikoak errezi-talean bezala. Autek jendea farrerazi zion. Bere nerbioek txiste asko kontatzen behartu zuten. «Jendearen aurrean gero ta urdurriago egoten naiz. Baina pixkanaka ere defentsa batzuk lortu eta erabiltzen ditut. «Ez da errezital efikazean atzetik ibiltzen den horietakoa, baina lortu nahi duena askoz zailagoa da. «Nire kantak entzun ondoren jendearen klitxeak pixka bat higituak geldituko balira pozik geldituko nintzateke. Ez dut besterik lortu nahi.»

Auterekin egon ondoren ez lizu beste munduko sensazio-rik. Begirada pixka bat apartatzen du, timidoa da eta gauza normalak esaten ditu, aisa gorrituko da seguruaski ere, baina batzutan eskuak ihes egin eta aidean jarriko zaizkiola dirudi...

Pello Lizarralde

A: EPDARA
B: EUSKARA ?

DIBORTZIOA DELA ETA...

MARIASUN LANDA

Guri tokatu zaizkigun garaiak ez dira txantxetakoak... Iragan den mundu batetatik jaurtikiak eta giza-eredu berri bat asmatu ezinik gabiltzenok, badakigu, jakin, tranziziozko garaiek zer suponitzen duten norberaren orekarako.

Franko hil ondoren, tunel baten irteeran geundela iruditu bazitzaigun ere, joan diren urteek, tunel hori luzatu eta luzatu egiten dela, ondo frogatu digute. Urtè nahastu batzuren ondoren, ia etorkizunarik gabe gelditu gara, erdi erreta, desorientaturik... Nork bere buruari begiratzeko garaia etorri dela dirudi... Krisis famatua arlo guztietan egonik, nork bere bizitzaren balantze bat egiteko beharra sentitzen da.. Ez da gure gizartea guk esperatzen genuen bezala iraulia izan, ez dugu «rupturarik» ezagutu eta tenbrismoaren ondoren, desen-kanto ditzosoaren dinamikan murgildurik aurkitu gara.

Guizti honek eragin duela egungo afektibo harremanetan, garbi dago.. Inguru hotz eta anker batetako zauriak sendatzeko, maitasun uneak gero eta urriagoak bihurtu zaizkigu, familia bera eta lehenagoko baloreak kolokan bait daude. Egun, familia eta pareja bera, lehertzen, desintegratzen ari direla diote batzuk

eskandalizaturik... Gainera, datorren dibortzioarekin, zer ez da gertatuko? marmartzen dute..

Neri, pertsonalki, ez dit familiaren desintegrapenak gehiegi kezkatzen, harreman afektiboentzako alternatiba berrien eza baizik. Dibortzioa, bera, ez kontzarekin lotuta dagoen esku-bide demokratiko bat bezala, jo beharko genuke. Txanpon batego bi alderdiak bezala... Dibortzioak, ez ditu ezkontzak dituen hutsune eta akatsak konpontzen.. ez ditu, berez, instituzioak kritikatzeko. Kontrato guztietan gertatzen den bezala, kontrato hori deseustatzeko posibilitatea ematen du, besterik ez...

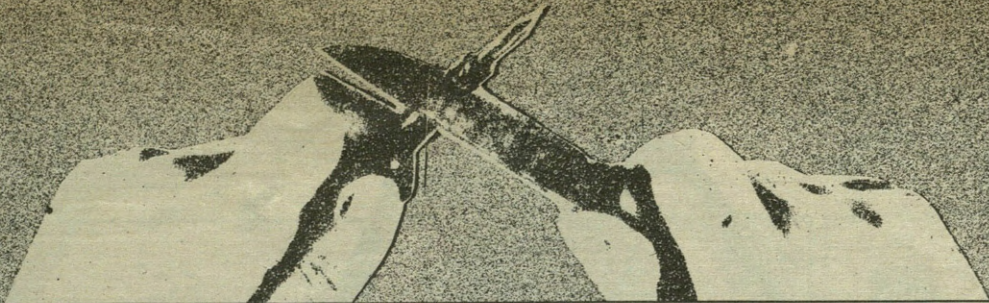
Halaere, idatziz hain erreza gertatzen dena, kontextu garrratz, latz eta depresibo batetan bizi ohi da kasu gehienetan. Bi

pertsonen artean, amodioa agortzen denean, oroitmenak lohiatu eta elkar ezin ulertu gertatzen denean, dibortzioaren, separazioaren posibilitatea sortzen da. Eta horrekin batera, frakasoaren ideia. FRAKASOA, maiuzkulaz, garai batetan, MAITE ZAITUT, maiuzkulaz esan ohi zuten bezala.

Amodioa eta ezkontza, zerbait absolutotzat kontsideratua dagoelako, dibortzioa, frakaso absoluto bat bezala bizi ohi da. Orduan hasten dira komeriak eta elkarrekiko gorrotoak, errankunak eta bengantzak..

Izan ere, gutti dira, apartatu ondoren adiskidetasunik gordetzen duten parejak. Zeren eta, antidi-bortziztek pentsatzen dutenaren aurka, dibortziaztea oso zaila da. Are gehiago, familiak hainbat garrantzia duen Euskal Herri honetan.. Denborarekin, onartuko da batengandik askatzea beste batekin ezkontzeko, bainan ezkontzaren instituzioa kritikatu, bere bizitza libreki eramango duena, horri ez zaio hain errez barkatuko, baizik eta marginatuen artera bultzatuko zaio.

Gure gizartea, pareja eta familia monogamikoa oinarrituta dago eta dibortzioak, besterik gabe, ez du hau aldatuko. Beste harreman berri eta libreagoak jo-

rratu nahi baditugu, ezkontza eta egungo familiaren dinamikaren kritikatik abiatu beharko gara, ene ustez. Betebehar hau denona da, bainan beste tokitan frogatu den bezala, emakumeak dira arazo honetan eritzi eta urrats-bide berrienak proposatzen dituztenak. Gizonezkoak, maizetan, ez dute estruktura kritikatzen, ez ditu ezkontza instituzio bezala zalantzan jartzen, instituzio eta estruktura horretan, status pribilegiatu bat duelako. Eskuarki, ez da bere emaztearengandik apartatzen beste ordezeko bat bilatu gabe... ezkontzaren dinamikatik apartatu gabe.

Emakumeekin gertatzen dena, guztiz ezberdin dela derizkiot.. Dibortziorako askoz uzkurragoak garela, gizonak baino, iruditzen zait. Nahiz eta ezkontza izan, gehienetan, opresioa nagusiaren unea. Azken hau, jaso dugun heziketarik uler daiteke: Gizasemeentzat, ezkontza, familia, nahiz eta inportante izan, beste gauza garrantzitsuenetariko bat, besterik ez da.. bere lana, bere anbizioa... Emakumeontzat, berriz, maitasuna, ezkontza, familia, balore absolutoen da. Ez du parekorik.

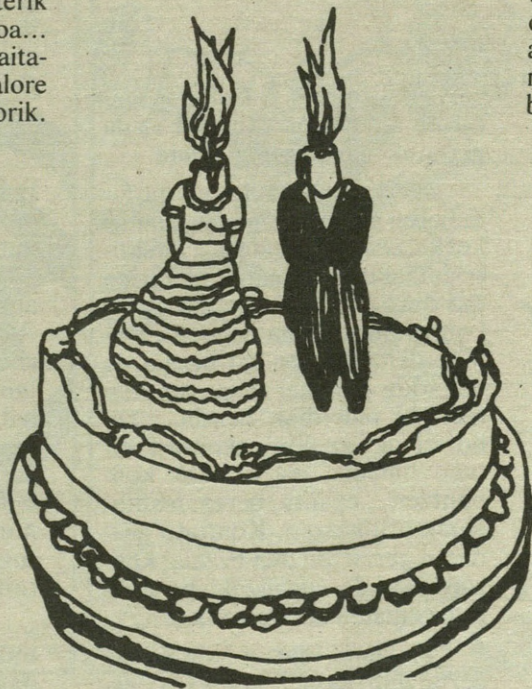
Bere bizitzaren ardatz eta bete-behar nagusia da. Hortarako heziak izan bait gara. Gizonarengandik askatuz gero, haur indenfeso bat bezala sentituko da gizartearen aurrean... tokirik gabe, statusarik gabe, senarra ohi baita emakume askok gizartearekin lotzen dituen kate bakarra. Senarrarik gabe, zer egingo dut? Zer izango naiz? Zer gertatuko da nerekin ohian bildurgarritzko tankera duen gizarte honetan?... «Berriro «SALMENTAN» kartel bat jartzea, gazte garaiean bezala?»-esaten zidan lagun batek..

Ez! Ez badaude izugarritzko arrazoiak, tratu txarrak etabar, emakumea bere indar guztiekin erresistituko da, bere semealabegatik dela esanaz, senarraren infidelitate edo indiferentzia mila eratan sublimatuz..

Halaere, egoera honetatik irtetzen den emakumea, bizitza bere gain hartzea erabakitzen duena-eta badaude!-hau, askotan ez da dibortziotan geratzen eta bere esperientziatik abiatuz, bide berri batzuk aztertzen eta frogatzen hasten da, berezkondu gabe.

Zer esanik ez, honen bidea askoz zailagoa da, marginaturik bizi beharko du eta heziketa kastrante baten aurka altzatu beharko da.. Bainan aurrera joate bat izango da eta ez betiko «inpasera» bueltatzera.

Lehenago esan dut, guri suertatu zaizkigun garaia zailak direla eta gainera, oso konplejuak direla erantsi behar dut orain. Hau da, idatzi dudanarekin, ez dut uste dena esanda dagoenik, arazo hauetan gauzak simpleak direnik, bainan etorkizuna aiaptu dudanez, etorkizunarekiko zorretan gaudela, guri eta datozenei, beste bizitza libreagoa eskaini beharrean gaudela derizkiot. Eta dibortzioak, alde hortatik ez gaitu inora eramaten, gurpil zoro batetara ez bada behintzat.

euskararen presentzia (6)

AYUNTAMIENTO
DE
ANDOAIN
(BUIPUSCOAI)

Núm. _____

UDAL BATZORDE IRAUNKORRAK 80 - 11 - 18

EGUNEAN EGINDAKO OHIZKO ASTEKO BILERAN

HARTUTAKO ERABAKIA.-

HAMAPOSKARREN: Ondoren Kulturako Batzordeak Euskararen aldeko kanpainari buruz igorritako txostena irakurtzen da, eta honoko hau erabakitzen da:

1.- Euskararen normalizapenerako kanpainari buruz Kulturako Batzordeak egindako txostenaren fotokopiak zabaltzea jakinararen gainean egonik eta bertan dionarekin ados egonaz.-

2.- Euskarari buruzko propaganda orriak egiteko gutti gorabeherako gastu bezala 10.000 pta.- ezartzea.-

3.- a) Eraiketa berrietan edo erreforma garrantzitsuetan ezarriko liratekeen iragarki publizitarioak bi hizkuntzetan idatz daitezela bortxatzen da, eta tasa, ezarritako iragarkiaren neurrien arabera kobratuko da.-

b) Dagoeneko gaztelaniaz ezarrita dagoen iragarki publizitarioak, borondatez bi hizkuntzetan ezartzea eskatzen bada, 5 urteko epean udal tasatik salbuetsiak geratuko dira.-

Aste honetako «Euskararen presentzia» Andoaingo udal itzultzaileari zor diogu. Andoaingo Udalak neurri imitagarriak ditu hartuak euskararen presentzia zabaltzeko asmotan. Argazkian ikus daitekeenez, hemendik aurrera Andoaingen irekiko diren komertzioak edota erreforma handiak egingo dituztenak, iragarki publizitarioak euskaraz eta gaztelaniaz jartzera behartuak daude. Eta lehendik iragarki publizitarioak erdaraz dituzten komertzioak, euskaraz ere jartzen badituzte, egin behar dituzten gastuengatik, 5 urtez udal

tasak ordaintzetik salbuetsiak geratzen dira. Oso neurri jatorrak iruditzen zaizkigu. Abertzaleen eskutan dagoen zeinahi udalek derrigor hartu behar lituzkeenak. Esan behar da, Andoaingo RAKT (Rikardo Arregi Kultur Taldea) asko mugitu dela guztiau errealtate egiten.

Neurri hauetaz aparte, RAKTeko kide batek beste bi proposamen egin zituen: a) Txartelak (denda-tabernen izenak, anuntzioak, salgaien zerrendak, dendetako eskaintza, promozioak etab.) euskaraz eta gaztela-

niaz, maila berdinean ezartzea, urtebete baten epe barruan. Eta b) euskaraz hitzegiteko gai diren denda eta tabernetan «Euskaraz hitzegiten da» dioten txartelak ezartzea.

Azken puntu honi buruz, hona anekdota bat: duela hamabost bat urte, Ipar Euskal Herrian, denda batean, zera ikusi genuen: «Frantsesez ere egiten da», hango hizkuntza euskara zela adierazteko. Ez dago gaizki... anekdota gisa.

JON URRUJULEGI

LITERATURA

Jean Etchepare- ren «buruchkak»

TXELIS ALVAREZ

Berrogei urte luze iragan dira Jean Etchepareren «Buruchkak» izeneko obra argitara eman zenetik, lehen aldikotz. Hobeki erranik, lehenago ere argitara zen emana, Etchepare berak bultzaturik, 1910. urtean. Baina, dirudienez, eta Pierre Lafittek esatera, argitaratu bezain laster «adixkide eta ahaide gehienak harritu» omen zituen liburuak. Izan ere, «liburua hor zuten, bapo eta eder, baina ezin onetsizko bi kapitulu hitsekin: batetan, apezen eskoleri ezin aiherrago zagon, baizik-eta erlisioneena dena ilunbè dela eta egia- ren gordatzale, bertzean. ausartzia guziak bilduak zauzkan, itsusienak barne, amodio garbia eta bértze edozoin, berdin haizu emaiterainokoan», diosku Lafittek xeble asko bilakatu den hitzaurrean, «aitzinsolasean».

Honela bada, 1910.eko argitalpenak ez zuen ia irakurlerik ezagutu, Etchepare berak etxean gorde baitzuen ia tirada osoa. Lagun eta senide askoren haserrea nabaria izan bazen, areago andregaitzat zuenarena!, honek berare-

kiko harremanak oro hautsi baitzituen. Halaxe gertatu omen zen, Villasanteren arabera, Lafittek honetaz ezer aipatzen ez duen arren. Liburuak urte askotan, hogeitamar bete-beteak!, ezagutuko, zuen zentsura «inplizito» eta txi harri- garri honen zama. Hogeitamar urte beharrezko izanen bait ziren argitara emana izan zedin. Lafitte kalonjeak hartuko zuen bere gain lana, lana diogu, ez ardua ordea, Etchepare- ren obra mutilatu eta purgatu baitzuen kupi- darik gabe.

1940. urte inguruan plazaratu zen, beraz, Buruchkak izeneko idazlan paregabea. Lafittek berak aintzin-solas interesgarri bezain arbuigarri-hitzaurre- ratu zion bertan purga- ketaren berririk aditzera ematen zuelarik: «Li- buru hori, ditaken eskuararik garbienean delakotz izan dugu salbata: bi kapitulu dohakabeez arindurik eta hitz dor- pexko bakar batez, zen bezala-bezala agertzen dugu.»

Aita Villasanteren informazioa ere eskas samarra dugu honetaz. Lafitteren zentsura ai-

tatzean ez dio asuntuari garrantzi handiegirik ematen, Iparreko «anti- klerikalak» beste para- detan gogor asko gai- tzezen dituen bitartean, «..... y al sexto manda- miento» aipu tendenzio- soa eginez. Luis Mitxe- lenak, bere aldetik, ez diosku ezer honetaz bere «Historia de la Litera- tura Vasca» ezagunean.

Derragun, lehen lehenik, purgaturiko ka- pitulu bi hauek, ez dutela xedetzat erlijio eta «sei- garren mandamendua» bereziki eta prezezki az- tertzea. Baldin izan ba- lute ere, guri, jakina, bost axola. Ez baita hori arrazoirik liburu bat mu- tilatzeko. Areago, ez baita inon, eta inolako, arrazoirik obra bat zentsu- ratua izan dadin. Hori besterik ez genuen fal- ta!. Etchepareren xedea besterik da: «Nola es- kola-emaile. Zer ira- kats» izeneko kapitulu- an Hezkuntzaz ari da bere- ziki, Heziketaz ere- nahiago badadi. Elizaren kontra ari dela, bere hez- kuntzarekiko helburuak eta ideiak agertzea? Hori ez da gure problema, eli- zarena baizik. Bigarre- nak «Amodioa» izenbu- rua du. Jakin bezate La- fitte eta Villasan- tek kapitulu» de marras» —Aita V.K. dioenez— hau Platonen elkarriz- keta edo solasaldien gi- sara eginik dagoela, es- tilo apartaz idatzirik, ausnarketa teologiko bat biano amodioarekiko go- goeta filosofiko serio- s eta originala izanik.

ELKAR argitale- txeak eskeintzen digu, azkenik, liburu oso- osoa irakurtzeko aukera. Hots, «zen bezala-be- zala». Edizioa ongi taju- tua, eta prezioz egoki sa- marra. Grafia aldetik aproposago ikusi dute zenbait ortografia alda- keta egitea «ulermen errazagoa izan dezan ira-

kurlearengan», CH or- dez TX ala X ipiniz eta kontsonante ondoko H- ak kenduz. Tipografia ere nahiko garbi eta ikus- terreza du edizio honek, papera xahutu gabe ira- kurgarri gertatzen zaio- nez edonori. Idazkera, berriz, aparta eta garbia izan arren, zail xamarra gerta dakiok hainbati; bai joskera nola hiztegia, aberatsa izanez gain — horrexegatik beragatik ez ote! — aski ezezagun ere suertatzen zaizkigu, aditz jokuek zenbaitetan irakurketa sailtzen dute- larik. Baxenafarreraz idatzita dago bereziki. Horra hor euskalki pre- ziaigarri hori lantzeko pa- rada ezinago aproposa.

Baina liburu irakur- garri eta oparo hau aur- kezterakoan besterik ere erran behar da: argital- pen berri honi ohar zen- bait erantsi behar lekiok- een. Beste aintzin- solasa ere, apika, Lafit- terenaz gain, jakina, Et- chepareren egungo ga- rrantzi eta gaurkota- sunaz.

Piarres Xarriton ja- una dugu argitalpen hau bultzatu duen euskaltza- lea, eta nola gainera! Be- rarekin mintzatzeko abagadune ederra izan dugu arestian, eta bero- nekin izaniko solasaldia- ren berri emanen dugu.

Argia: Zeintzu dira «Buruxkak» liburu- a berriz ere argitara izan ze- din bultzatu zaituzten arrazoiak?

Xarriton: Egia erran, Jean Etchepare ezezaguna dugu Euskal Herrian neurri handi ba- tetan, eta ene ustez bere obra ezagutarazi behar da, idazle oparo eta origi- nala delako. «Burux- kak» idazlana arkitzea ez da batere erraz, Lafit- teren edizioa arrunt agortua dela erran deza- kegulako batetik, eta edizioe eskas xamarra

izan zelako, bestetik, ale asko eta asko galdu baitira. Irakurle gazteek, eta ez hain gazteek, beharrezko zuten obra hau irakurtzea, esku artean modu egoki batez edukitzea.

Argia: Zer deritzazu bultzatu duzun argitalpen berri honi?

Argia: Zer deritzazu bultzatu duzun argitalpen berri honi?

Xarriton: Tamalez, edizione hau ez da argitara eman izan neuk, ohartxo zenbaiten bidez, aditzera eman nuen moduan. Aurrez aurretik erran behar da, edizione berri honek behar zituzkeen hainbat ohar irakurlearendako. Pierre Lafitteren aintzinsolasa, dagoen dagoe-nean desegoki apur bat iruditzen zaigu, hitzaurre hau beste edizione batetarako egina baitzuen Lafittek. Egia erran, ez dakit zer pentsatuko bide duen Piarrerek honetaz. Irakurleak, bederen, jakin beharko luke aintzinsolasa noiz eta nola izan zen idatzia. Hauxe zen, besteak beste, neuk eskaturiko ohartxoetariko bat.

Argia: Ba al dago besterik, ala?

Xarriton: Beno, ene ustez irakurleari ere adierazi beharko litzaioke nola aurreko edizioea izan zen purgaturik, eta zergatik.

Argia: Jean Etchepareren obrak eskuraterrezak ez direnez gero, beste idazle askorenak bezalaxe, «Buruxkak»-z gainera besterik argitaratzeko asmotan alzaudete?

Xarriton: Bai. Badut prestaturik dagoe-neko beste obra inportant bat Etcheparerena, «Mediku-Solas» du izenburutzat. Etcheparek

eskualdunak izeneko kazetan kolaborazio izugarri eta emankorra izan zuen. Han idatzi zituen artikulua aintz, zein politikaz, zein ekonomiaz, zein laborantzaz. Baina bereziki, medikuntzaz aritu zen. 1925-1935 bitartez, heriotzak eraman arte, ekin zion lan honi. Artikuluak bilduak dauzkat eta argitaratzeko prestak. Aintzinsolas gisa, editorialarenaz gain, L. Dassance idazleak publikaturiko artikulua, Etchepare hil zenean, aukeratu dut. «Buruxkak» ongi saltzen bada, «Mediku-Solas» hau emanen genuke argitara, bigarren tomozat.

Argia: Hirugarrenik ba al dago?

Xarriton: Obra ia osoa argitaratzeko prest nintzateke. Penarik mererikoa bailuke. Hirugarren tomo batetan «Berebilez» izeneko eta Ekonomiar buruzko artikulua batuko nituzke. Laugarren batetan euskara eta euskal liburuez idatzitako guztia. Eta azkenik, inportante ere baita, Etchepare eta Lafitteren arteko korrespondentzia, aberats oso baita, ene ustez. Etcheparerengan Nietzsche-ren eragina oso nabaria da. Askok eztabaidatu zuten honetaz bi idazle hauek, beti bat ez zetozen arren, beren korrespondentzian ikusdaitekeenez.

Argia: Eta Etchepareren bizitzari buruz, zer esanen zenuke?

Xarriton: Luze aski mintza gintezke horretan. Ene ustez Lafittek zehatz aski hitz egin du honetaz. Aintzinsolasean erranikoak erranen nituzke neuk ere. Zertxobait, beharbada, erantsiko nuke: Lafitteren ustez Etche-

BURUXKAK

Pierre Lafitte-n
aintzinsolasa

ELKAR

pareren kezka eta nehi-gaberik handienek erlijioarekin gehiegixto lotzen ditu gehiago sakondu gabe. Etchepare, erran badaiteke, filoso-fiari lotu zitzaion bereziki, gizaki eta gizartearen kondizioea sakonki aztertuz. Badut halako kezka bat. Nahi nuke jakin nola Etcheparek berak holako nota onak izaki Larresoro eskolan, apezekin harreman estuak izaki, Lafittek dioenez, eta bere anai-apezari hain atxikirik zitzaioela, nola idatz zezakeen apezan eskoleen kontrako artikulua bortitz hori. Zergatik? Zer nolako esperientziak izan zituzkeen hori egiteko, hainbat apezekin bederen tratu normalari jarraituz?

Argia: Zer diozu Jean Etchepareri buruz idazle bezala, laburki?

Xarriton: Hiriart-Urrutiren ikaslea izanik, Abbadien, Adema, eta Larralderena bezalaxe, luma seguru eta emankor erakutsi zuen, hizkuntza ezinago hobe menderatzen zuen, egun

zail gertatzen zaizkigun nabardurak zehaztuz.

Egun, Euskal Unibertsitatea emeki-emeki aurrera doan unean, hegoan bereziki, euskal ikasleek argibide eta exenplu paregabea aurki dukete. Laborantzaz aparte, bera izan zen bakarra erlijiotik kanpoko auziak azter eta idatzgaitzat hartu zituen. Berak uste baitzuen, eta ederki ongi frogatu, edozein gaitaz euskaraz idatz zitekeela eta idatzi behar zela. Inork ez du hau zalantzan jarriko bere lanak irakurri ondoren. Areago, herriarentzat idazten zuen, eta herriari begira. Medikusolas irakurri duenak erran diezazuke ez dala frantses egunkaririk hartzemanen irakurleari hobeiki adiaraziko dionik nola behar dion ama batek bere umearen osasunari begi eman, hori bera gure Etcheparek egiten duen baino. Baduke Axularren lumaren oihartzunik. Xelebreki ezaguna bilakatu da Axularrez idatzitako artikulua.

LITERATURA

mito baten kontra

MIKEL HERNANDEZ

Gauza jakina da aspalditik Linguistikaren alorrean semantikak dakarren zailtasuna, eta horren ondorioz, gertatu izan da materia horren atzerapen bat Linguistikaren barruan dauden beste sail batzuen desarrolloarekin konparatuta. Famatua da esate baterako Bloomfielden ezintasuna edo teoria modernoago batetan gramatika sortzailearen eboluzioa, non semantika, zailtasun beraren ondorioz, nahiz eta estudiaturik izan, hamaika problema eta bere atzerapen korrespondientearekin ibili den. Baina guztiarekin ere eta hori horrela zela jakinaren gainean egonda, materia hortaz, semantikaz alegia, baliatzen da Rosalyn M. Frank «En torno a un mito: el euskara y el indoeuropeo» Hordagok argitaratutako liburuan bere teoria, edo hobeto esanda, bere hipotesiaren frogak aurrera eramateko. Horregatik, bakarrik abiatzen da bera beste teoria eta metalengoaia batzuek utziaz bere metalengoaia propioa asmatuz. Hortarako eta berak dioenez «la definición de la estructura semántica profunda y superficial tiene muy poco que ver con la

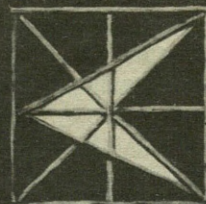
terminología tan divulgada de Chomsky y sus discípulos» (54). Eta jarraitzen du beste pasarte batetan: «sea cual fuere la ilusión ofrecida por sus fórmulas pseudomatemáticas, nos parece dudoso que estas fórmulas representen la clave o llave con la que podamos descubrir los procesos cognoscitivos fundamentales del «homo sapiens sapiens» (55). Demostratu nahi den eta hortaz bota nahi den mitoa euskararen isla bat izatea da, hizkuntza indoeuropeoen itsasoan. Horrela euskararen islaren itxura besterik ez litzateke izango eta euskarak sanskritoak baino inportantzia gehiago izango luke (sic) hizkuntza indoeuropeoen arlo semantikoak aztertzean.

Liburua sei kapitulotan banatzen da eta horrela lehenengoan gaiari buruz egin diren ikerketa eta teoria guztiei errebista pasatzen zaie: teoria biblikoa, «vasco-iberismo»-a, konparatibismoa eta teoriaindoeuropeoa...

Teoria hoiak beti izan dute atzean beste gorputz batetarako murrizketa bat. Batzutan Babeleko dorreaken sa-

kabanatzea izan zitekeen, beste batzutan ideia politiko edo inperialista bat (vasco-iberismo: España; indoeuropeo: Europa; mito arioak; herri barbaroak-herri kultoak, kristautuak, menperatuak...) beste batetan disziplina zientifikoa bat: Natur Zientziak. Azken materia honen barruan XIX mendean konparatibismoa desarroitutako zen zeinaren ondorioz, eta Natur Zientzien eredu urrutiegi eramanez Europako hizkuntzak erlazionatuz jatorri komun bat bilatu zitzaizkion juxtu teoria biblikoak jartzeko zuten lekuan.

Gehiago ere, linguistikaren teoria bat zena beste materia batzuetara hedatu zen eta horrela pentsatu zen garai batetan hizkuntza indoeuropeo guztien protohizkuntza bat egongo zela eta hizkuntza hoiak herriak jatorri komun bat. Gaur egun hori denorik dudatan jartzen da eta ondorioz zuzi berri baten argitan estudiatu behar dugu hizkuntza indoeuropeo eta euskararen arteko erlazioa. Horrela liburuaren autoreak dioenez «en vez de ser una isla en el mar indoeuropeo, el euskara y los idiomas hablados por los llamados indoeuropeos deben compartir rasgos semánticos que nos abrirán una ventana, por medio de la cual podremos contemplar, de un modo totalmente hipotético, los procesos cognoscitivos que ocurrieron durante milenios» (46). Baina honek ez du esan nahi euskara inoren aita, ama edo anaia denik, ez, autoreak soilik postulatu nahi du «que el euskara y las lenguas indoeuropeas poseen o han heredado raíces de un sustrato que tal vez se extendía por todo ese terri-

en torno a un mito
el euskara y el indoeuropeo

rosalyn m. frank

torio geográfico durante el Neolítico, el Mesolítico y aun el Paleolítico Superior». (48)

Hori aurrera eramateko bigarren kapituloan arlo morfosemantikoa- ren saio metodologikoa berri bat egiten da ingelesezko eta gaztelaniazko ejemploak jartzen direlarik aurrerago hiru euskal hitzetan aplikatzeko: «haitz», «jo», eta «su» (bakoitza kapitulo aparte batetan). «Haitz» hitzaren arlo semantikoa ezaguna da lehenetik baina ez hemen azaltzen den bezala, hizkuntza indoeuropeoen erlazioetan alegia. «Jo» kasoa da gehien komentitzen duena eta «su» gutxienez lortzen duena zeren azken honetan salto handi bat egiten baita (su-fu; suko-fuko (focus)).

Nolanahi ere hipotesi baten frogatzearen lehenengo pauso apal eta nimañoa besterik ez litzateke izango, baina ez hizkuntzen filiazioak demostratzeko baizik eta aspalditik egongo litzatekeen herentzia baten bidez autoreak seigarren kapituloan dioena argitatzeko: «tal vez será posible desandar el tiempo que todavía separa al ser humano moderno de su pasado».

ANTZERKIA

orain taldearen beldurrak

MIKEL ANZA

Udaletxe azpiko aretoan eskeini digu ORAIN taldeak bere azken antzerki lana. Aretoa zein izan den aipatu beharra, berauk dauzkan kondizioek eskatzen dute. Izan ere, nahiz eta ORAIN taldeak eszenatoki aldeko oztopoak eszenario sinple, praktiku eta txukun batez gainditu, ikuslegoak jasan behar izan zuen deserosotasuna ezin izan zuten konpondu. Jende askok zutik ikusi zuen emanaldia, besteek burubaso baten tartetik asmatu zituzten aktoreen lurreko mugimenduak. Eta guztiek bai aktoreek eta bai ikusleek pasa zuten hotza. Egia esan ez dakit ORAINekoek ba ote duten berotzeko metodo bereiziren bat, baina hankautsik baldosaren gainean aktuatzea...

Emanaldiari berari atxikiz, ORAINekoek zabaldutako eskuorrietan irakurri daiteke nola-baiteko asmoa. «ORAIN-en antzerki errealitate propioari erantzun nahi...» ez, «...gure espresibidea eta antzerki modu tradizionalak txertatzeko moduko lan bati ekitea pentsatu dugu» dute.

Hiru sketch landu dute ORAINekoek. Lehena da lortuena. Gorputz espresioaren bidez antzerkigintza bisual eta ikusgarria eskeintzen dute. Sketch hau ulermenerako irekia da guztiz, beraiek diotenez iradukorra, sujerentea; aktoreen mugimenduek, musika oso egokiarekin eta argi konbinaketa onarekin bat eginez osotasuna lortzen dute. Komunikazioa azken finean. Bizitza gaitzat harturik, Ni-aren erdibitzea agertzen digute; hain zuzen akzioa ere bi launetan banatzen da aipatutako Ni horren erdibitzearen ondoren: «superbizitzeagatik borrokatzen den» Ni-a eta barne Ni-a, nolabait aldenduak eta nolabait zilbor heste abstraktu batez lotuak.

Aurki daitezke igarotako udaran Iruñeara bisita egin zigun Lindsay Kemp Company-k egiten duen antzerkigintzan agertzen diren zenbait dataile.

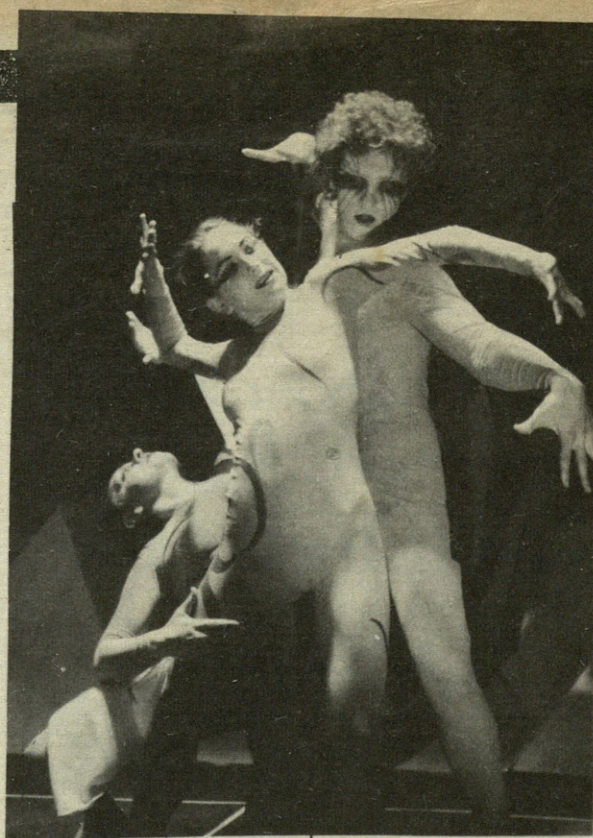
Arras ezberdina bigarren sketch-a, antzerkigintza modu tradizionalan kokatua, Leopoldo María Panero-ren «La Visión» ipuinaren antzerki egokitzea da. Eta ez dute batere ondo lortu. Oso kontutan hartzekoa dugu testu idatzia antzerkigintzan, eta horretaz bai espresioa eta bai luzera ondo neurtuak beharko lukete egon ene aburuz.

Aurreko sketch-ean gorputzez lortzen zen

komunikazioa, ez du lortzen aktoreak, hitzez agian aretoaren erruz, lehen aipaturiko egiturak eragindako giroagatik; erabiltzen den hizkuntza ere ez da oso egokia, bizia. Ondorioz serioitasunezko unetan farrak entzun ahal izan ziren ikuslegoaren aldetik.

Azken sketch laburra, familiari buruzko «adierazbide eszena» bat da. Ongi lortutako ariketa da, angustia komunikatzea lortzen du.

Bataz beste, ORAIN taldearen BELDURRAK, gustora uzten zaituen lana da. Hitzarena da arazo larriena. Gizarte elebidun honetan, testu idatzia erabiltzeko aukera ez da erraza. Hitzik gabeko antzerkigintza egitea aterabide ona daiteke. Beldurrak alde batera utzirik hitza oztopo ez izatera iristea litzateke beste irtenbide bat. ORAINekoek hain galduta dabilen euskal (hitzagaitik euskal) antzerkigintza bilatzeko beldurrik ez dezaten eduki espere dugu.

MUSIKA

Mikel Laboaren «lau bost» xoxo beltz bat banuen...

XALBARDIN
JOSU LANDA

Eguberrietako jaie-tarako genuen iadanik erosita «Lau bost» diska eta erosi baino lehen ere, horretaz zerbait egiteko gogoaren zomorroasartu zitzaigun. Honengatik, merezi zuelako eta beste nonbait aginduta genuelako, denbora libre apur bat aurkitu bezain laster ekin diogu diskari, ahal izan dugun neurrian kritikatzeko edo komentario bat egitearren.

Eta aldeaz aurretik bagenekien jakin lan hori aski neketsua suertatuko zitzaigula, beste ezigatik ez bada ere, aurretik elkarren kontrako eritzi eta kritika frango entzun genituelako. Gauza bat baitago garbi: Mikel Laboaren album berria ez da zenbait sektoretan aurretik espero zitekeen alaitasunez eta ongietorriez errezibitu. eta arrazoiak ere frango entzun ditugu. Eta gauza hauek, egia esan, beldurra bezain ilusio handia eman digute, buruan genituen ideia sakabanatuak nolabait bildu eta idazteko.

itzultzeko zain

Has gaitezen bada hor zehar ematen diren

eritziakin. Eta hasierako hotza hausteko, gutxi-tan entzun arren gehien amorratzen gaituena aipatuko dugu. Mikel Laboaren diska hau —edo Mikel Laboa jeneralean— monotonoa dela esatea alegia. Ez baitugu inoiz oso ongi ulertu zer esan nahi zuen monotoneitate hitz horrek, edo hobe esanda, ez genuen garbi ikusten nori aplikatzen zitzaion kriterio hori, eta norbait aplikatzeotan zergatik edo arrazoia ezagutzea gus-tatuko litzaziguke. Agian, honen erantzuna gustoaren munduan aurkitu behar genuke, monotonoa den ala ez erabakitzea gustoaren arauera-ko gauza bat litzatekeela alegia. Gure ustez, berriaz, ez dahari nahiko, zeren eta, Mikel —edo Txomin Artola maizago aipatzen den kaso bat aipatzeagatik— monotonoa izatekotan, ezin al da gauza berdina esan Leonard Cohen, Demis Roussos edo AC-DCz?. Beraz, badira gustoa ezik beste erizpide batzuek monotoneitatea neurtzeko, hau da, martxa, efeeme, multinazionalak, etabar. Eta horretatik abiatuz, de-

nok ongi aski dakigu noruntzgoazen.

«Lau bost» albumari egin dakioken beste kritika bat ez duela ezer berririk aportatzen esatea litzateke akaso. Eta hori bi zentzutan esan daiteke. Bata, ematen dituen gauza asko aspaldikoak edo aurretik ezagunak direla adierazi nahiean, eta bestea, gauza berriak aportatu arren, aurreko estiloen jarraituaz ezin izan duela ezer berririk asmatu. Eta honek Mikel bera aski min dezakeela dakigunez, lehen bait lehen esan nahi dugu ez zaigula eritzi hori bidezko iruditzen. Lehenengo azeptzioan dagokionez ez zaigulako akats bat iruditzen —eskergarria, ordea, kaso honetan— lehenagoko gauzak argitaratzea, eta bigarren azeptzioaren esanahiarekin ez gaudelako batere konforme. Gauza berriak eskaintzen dizkigu Mikelek, geroago ikusiko dugunez. Baina dena dela, ez balitu eskainiko ere, horrek ezer gutxi esna nahi luke gure ustez, esnobismoa ez-baita lan bati buruz ari- tze-ko erizpibe bakar- ra, ezta inportanteenetakoa ere.

Jendeak pentsatu ere pentsatzen du Mikel Laboa gehiegi mitifikatu dela, eta ondorioz Jainko bihurtu. Uste horrek dioenez, Mikelenganako kritika guztiak aldekoak izango lirateke, azkenean erreakzionatzeko ezintasunez jendea itsutu egiten duelarik. Ez da erabateko egia, ezta gutxiagokoa ere, kritikak beti ontzat eman duenik Laboak egin duen guztia. Mikel Laboa azkenean mito bilakatu dela egia baldin bada ere, ezin dugu ahortzi lehenengo kanta sorpresiboak kaleratu zituenean —duela hamar urtetako kantaldietan— aprobazioak eta aldeko kritikak baino, katxondeoa, bronkak, edo erotutakoei egiten zaizkien keinuak jaso zituela. Jendea denboraren poderioz ohitu egiten zen, eta

hasieran adarjotzea zirudiena azkenean edozeinen ahotan entzun zitekeen. Eta ziur gara oraingo honetan ere, halako asko izan direla, baina bigarren aldiz hanka sartzeko arriskuarengatik edo, badaezpada ere isildu egin dira. Guk ere ez dakigu «Lau bost» diskan agertzen den produktoa azkenean jendeak bereganatuko duen, baina hori ez da guk orain aztertu nahi duguna. Guk aztertu nahi duguna diskan bertan —edo Mikelen beraren baitan— dago, eta horregatik hain zuzen inguruko detaile batzuk aipatu ondoren diskari berari —edo Mikeliberrari— eutsiko diogu.

Mikelek badu dudarik gabe —eta orain ere maila inpresionista hutsen ari garamogitzen— halako misterio katibutzaile eta izkutu bat, hasieran inork ulertu ezin duen xarma berezi bat. Izan ere, Mikelen kantak entzutean (eta ez gara, O, Pello, Pello» edo antzeko kantetaz ari) hamaika jarrrera desberdin dira posible. Gurekin batera entzuten ari zen amonak eroa izateko gutxi falta zitzaioala esan zuen. Neska txiki batek berriz, Kiski, Miski eta Kaskamelon zirelakoan edo. Denbora dextente beranduago etorritako musikari eskolatu bat sinplekeria bat zela eta Chopinengan hasi zen ametsetan. Baina guk ez dugu —garbi dago— hortik joko, ez baita horietako ezer gure atentzioa erakarri duena. Ez dago inolaz ere esaterik Mikel Laboa musikari txarra denik, bestalde garbi dagoelako ez dela musikari. Ezta poeta ere, noski. Beraz ezingo zaio inoiz Mikeli beste munduko armonia bat

edo kitarraz egindako birgeria eskatu. Edo agian eskatu bai, baina ez da hori berak erabiltzen duen eta mogitzen den lekua. Mikelen roloaren abiapuntua espresioa da, eta espresio hori bideratzeko tresna bezala, ahotsa, musika eta bere inguruko elementu guztiak bereganatu ditu —baita elementu disko-grafikoa, bistan da—. Orduan, Mikel ez da kitarrazko zortzi urte ikasi ondoren birtusiotateak erakusten iharduten den gizona. Hori baino askoz primarioagoa, hori baino askoz sinpleagoa. Mikel bera den bezain primario eta sinplea.

Eta bide horretatik abiatuz gero, bi posibilitate ditu sujetoak. Lehenengoa —eta ia guztiok hemendik jotzen dutelako ez da baliogutxiagokoa— aurretik emandako eta ezagututako espazio jakin eta urratuetan gauza berriak eta estetikoki ederrak egiten saiatzea izango litzateke. Bigarrena berriz —eta berriro esan behar dugu ez dugula baloraziorik egiten— bide edo espazio berriak sortzen saiatze etengabea kokatuko litzateke, nahiz eta batzuetan gertatzen den bezala, bigarren bide honetako produk-

toa ez da lehenengokoa bezain ongi jantzita geldituko, baina hori ez da funtsezko joera horretan. Horregatik, hain zuzen, asko harrituko dira Mikel bera diska berri honetaz oso pozik eta harroa sentitzen dela esaten badugu. Eta hortik hasi behar genuke Mikelen diska aztertzen, gure aburuz. Beraz, Mikelen lana ez da musikariaren lana. Eta hori garbi ikus daiteke IZARRAREN HAUTSA gaia-

rekin. Aurretik zegoen bertsioa ezagutuz ere, Laboak egin duen askakuntza egiteko benetan bide urratzaile batena izan behar duela deritzogu. Mikelek oinarria ematen du —flasha— eta hortik aurrera musikariaren lana dago, hori apaintzeko eta borobiltzeko, aipatutako kasoan Antton Valverde delarik horren zama hartu duena (bestalde egokitzen izugarri asmatu duena).

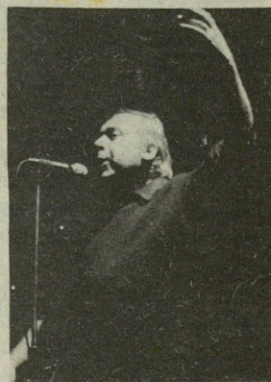
Orain arte esan duguna, mitifikatutako tipo batek egin duen zerbait justifikatzeko asmatu dugun aitzaki bat besterik ez dela pentsatuko du norbaitek. Eta horrek lehen aipatu dugun puntura eramango gintuke, baina guk gurea bota ondoren hor gelditzen da kantxa librea nahiduenarentzat.

Aurrerago jo baino,

lehen lehen esan duguna azpimarratu nahi dugu, hori baita aguretzat Mikelen diskagintzaren klabe edo giltza posibla; horrek ezartzen ditu bada gure azterketaren mugak eta ikuspegiak.

odola mintzo

Badira bi detaile kantetan bertan lehen aldiz entzuten duena erabat moskeatu eta Mikelengan hain normala den adar jotzearen inpresioa uzten dutena: bata Letek asmatutako HAIZEA DATOR IFARRALDETIK kanta. Letek berak kantatuta sartzea, eta bestea XOXO BELTZA kanta bi aldiz sartzea. Guretzat ez da kasualitate, ordea, Xalbadorren HERRIA ETA HIZKUNTZA bertsoak eta beste biak elkarren atze-

tik joatea. Horretan aurkitu diogu koerentzia, inpresioa eman baitigu hiru horiek batera Ipa-

lortzen ditu eta bera haien barnean. Hizkuntza eta hitzen desbalorapena, guztia apurtuz, hemen ere argiago agertzen zaigu. Baina, dudarik gabe, askoz ere sujerentagoa zen, hausketa hori beste irudizko irakurketaz nahasirik gure aurrean ikusi genuenean. Mikel bera keinuka, zutik, eserita, etabar.

Bukaera eman nahi diogu iadanik artikuloiari. Mikelen zenbait misterio nolabait argitu eta aztertzeo aitzakitzat erabili dugun artikulok honi. Gu behintzat gustorago gelditu gara, pertsona den Mikelengantz gehiago hurbildu garelakoan, espresio-bide baten oinarriak hobe ezagutzen ditugulakoan. Azken finean, espresio-bidea baita guztiaren oinarrian dagoena. Hau bazan, ez bazan, sartu dadila kalabazan, eta irten dadila Aieteko plazan.

rraldea gogoan egindako zerbaiten itxura duela; konkretuki Xalbador ekarri digu gogora. Nahiz eta kanta Bras-sensi dedikatuta egon, ez dakigu ez ote den egilea bera tronpatu, lurpetik kantatzen duen xoxoa Urepelen ez ote zitu en ardiak zaintzen.

Musikaren historian ikasi dugun musikarietako bidea praktikatu egin du Mikelek, oinarritzat irrintzia hartuz, eta emaitza bezala ORREAGA gaia eskainiz. Badirudi gai hau iturrietara jotze konsziente bat dela, ezer egiteko oinarria denaren errebindikazio bat. Honetan ere, Mikelek Roldanena (adar jotzearena alegia) egin nahi zigula iruditu bazitzaigun ere, azkenean honetan ere xapoa kendu behar...

bitatik bat

Azken normala denez—
KOMUNIKAZIO-
INKOMUNIKAZIO-
gaiari dedikatuko diogu,
eta besterik ez bada ere,

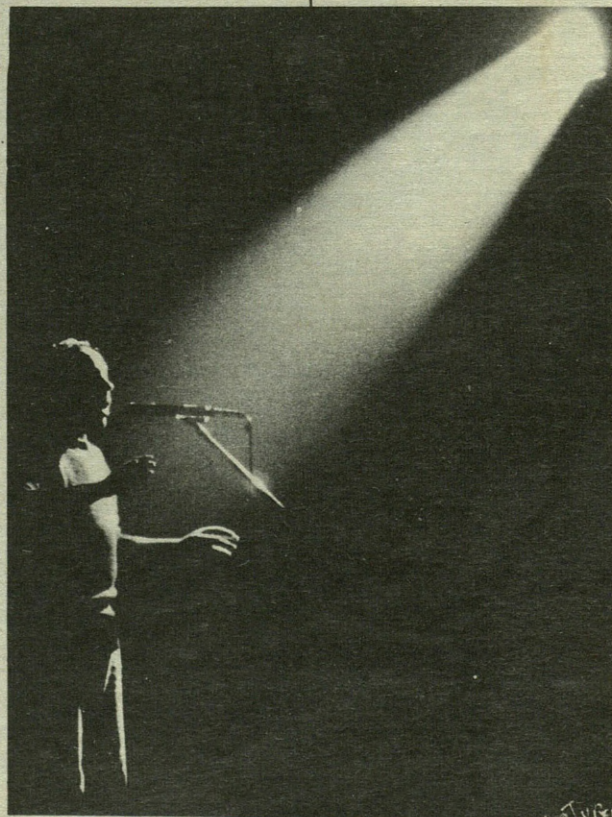
gure interpretazioa eta balorapena ematen saiatuko gara. Saiotxo hau hiru aldiz entzun-ikusita daukagu: Z.Argian bertan 788. zenbakian honela idazten genuen:

«Ene eritzian, bere eboluzio pertsonala kantatzen hasi zenetik, oraintxe arte aditzera eman digu honek: zer nolako baldintza zehatzetan mugitu eta desarrolatu den bere bizia.

Mikrofono batetik agintea, zutik, azkar, mikatz, gordin eta bestetik zapaldua, jarriarik, ahul, herabeti, beldurti, ezinaren kutsu... piskanaka piskanaka azkartzen eta seguratzten doana, azkenik Mikelen ahots primitiboa karraxi bizi, aberats, barnekoi batez bukatzeko.»

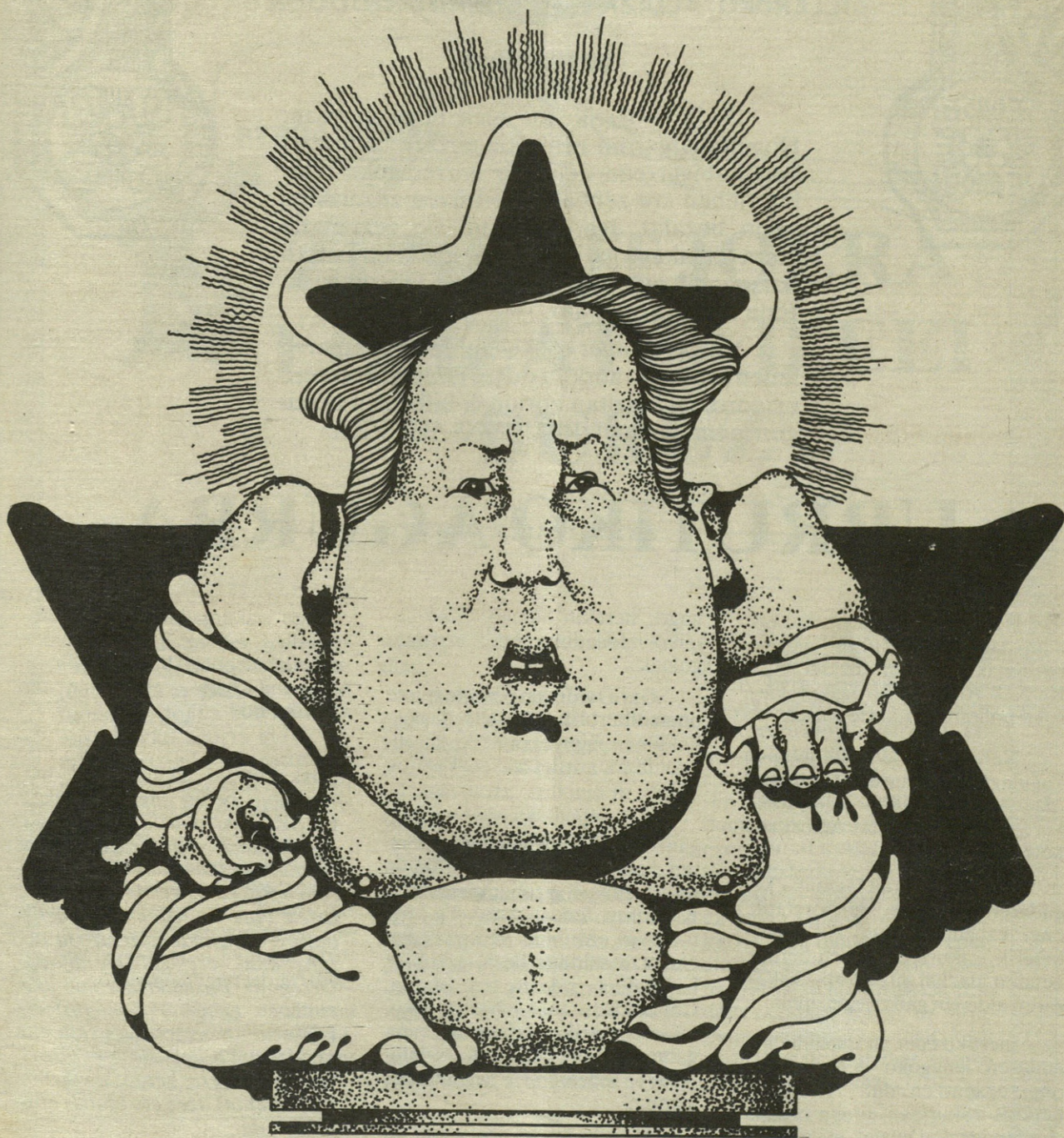
Horrela genioen lehen, eta oraingoan noski zerbaiten falta nabari dugu. Diskan irakurketa oso bat falta baita: irudiarena alegia. Eta honek erabat arrazorik gabea uzten du—zenbaiten ustez—diskan grabatzea. Hala ere,

alde hontatik gaia inbalidatuko balitz ere, badira diskan irabazten duten detaile batzuk. Bachen partitura fondotzat harturik egiten duena, adibidez, garbiago dagoorain; plano perfektuak

KATUPA

**Zuk utzitako argia eguzkiarena be-
zalakoa da; Iberduerok ezingo du
inoiz moztu.**

ZERUKO ARGIA

ILLEROKO ALDIZKINGI EDERGARRIDUNA

URTEZ URTE

1955ko «Urrilleko» alea dugu aurrean. Hogeitabatgarren zenbakia jartzen badu ere, hogeitabigarrena dela dio aurreragoko ohar bat (lehen ere zenbakiak erortzen zitzaizkien orain bezala). Igaro ditugun ale guztietatik atera ditzakegu gai polit, ohar bitxi edo gaurko ikuspegitik interesgarri azaltzen diren berriak. Ezin denak argitaratu.

Norbert Tauer euskaltzale porrokatuaren lehen artikulua aurkitu dugu. Oraindik urteoro urteoro eguberritan zorionak bidaltzen dizkigun lagun honen URRUTIKO AGURRA

URRUTIKO AGURRA

URRUNDIK Europa'ko erdian dagon Praga uritik agurrik beroenak bialtzen dizkiet ZERUKO ARGIA deritzaion illeroko politaren irakurle guziei.

Nere adiskide maite ta euskal idazle ospetsua den Labayen'dar Antonio María jaunari esker, lenengo amabi zenbakiak nere eskuetara zaizkit.

Illeroko eder au Espainia'ko gudaren lenagoko denboretatik ongi ezagutzen dut. Atsegiñez beterik irakurtzen nituen bertan zeuden idazkai guziak eta euskeraren alde lan gaitza egin duela.

Illeroko eder au Espainia'ko gudaren lenagoko denboretatik ongi ezagutzen dut. Atsegiñez beterik irakurtzen nituen bertan zeuden idazkai guziak eta euskeraren alde lan gaitza egin duela.

Orregatik ez da arritzekoa, ZERUKO ARGIA'ren berriz agertzea, 1954'garren urteko asieran, pozik agurtu dut eta ziur

nago, nerekin batean, Euskalerriko fededun eta erri-zale guziak.

Gure aldizkari maite-maite onen elbururik nagusiena da euskaldunen biotzetan fede katolikoa bizia gordetzea euskeraren bidez.

Katoliko zintzo guziak gaurko egunetan atsekabez ikusten dugu nola alde guzietan apostolu gezurtiak gizonen gogoetatik Kristoren fedea atera eta kristauaren ezaubide bakarra den Gurutze saindua beste ezaubide batzuekin ordeztu nai duten. Gaitzbide au baztertzeke, mundu guziko kristauak etengabe lan-egin bear dute Kristoren fedearen berritzearen asmoz.

Mundu ontan errien eta gizonen arteko bizi zuzen bat antolatzeko bide bakarra da Kristoren fedeari jarraitzea.

Egi aundi au Paul Apostolu doatsuak bere Erroma'koei le-

nengo irakurgaian ongi adierazten digu, esanaz: «Iñork ezin dezake beste onarri bat ipiñi, ipiñita dagoena baño, eta auxa da Jesukristo».

Euskaldunak izkilu aundi bat daukate, beren idea zaitzeko: EUSKERA. Guziok badakigu euskaldunak dirala Europa'ko katoliko onenak. Euskera galtzorian arkitzen dan errietan, euskeraren batean, fedea eta fedetik darioten bizibide zuzena eta oitura onak ere galtzen dijoaz. Orregatik Euskalerriko katoliko zintzoen eginbearrik nagusiena euskera bizkortzeko lan egin eta erri-izkuntza beti eta toki guzietan, batez ere beren sendietan (pamilietan) itzez eta idatziz erabiltzea da.

Gora euskera.

Praga'tik 1955'gko Garagarriaren 14'ean.

NORBERT TAUER

titiriteroak

PERGAMINOAK

ZENBAIT JOERA LOJIZATZAILEEI BURUZ

TERESITA IRASTORTZA

Gauza guztien arrazoin konplexuak aurkitu nahi ditugu. Gauza guztiek heuren funtsezko lojika badutela eta misteriozko egoera eta sentimendu guztiak eskematizatze-
ra garamatzaten bideei, iritziei ere noizbait kritika egiten hasi behar.

Edertasunari, maitemindurik egoteari, eta itxaropenari esplikazio osoa bilatu nahian, errealismoa inpotentziarekin nahasten badugu, erro-mantizismoa barreiatuko dut.

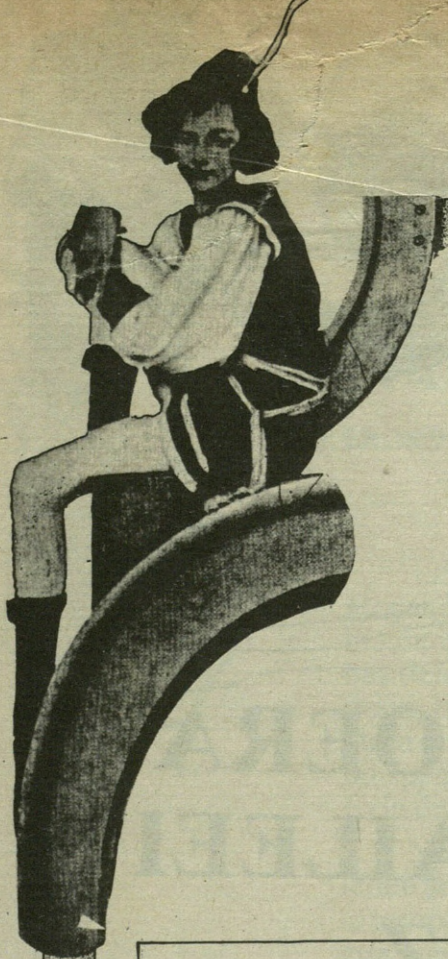
Gaur egun, izakiaren arrazionaltasuna jotzen badugu gizonaren alderdi garrantzitsueña, ezin isildu, eta erro-

mantizismoa aldarrikatuko dut.

Definizio hau («Gizona, izaki arrazionala da»), definizio guztiak bezala agstraktoegia baita. Hau esan nahi dut, gizona beste izakietatik bereizten duen ezaugarria ez dela arrazoia bakarrik, ez da ere arrazoia gehienik.

Horregatik, poesia eta artearen karakteristika definitorioak esplikatu nahi dituztenei, zera esan beharko diegu, ez dagoela poesia abstrakzio bezala, ez dagoela poetikotasunik, ez literaturtasunik, ez dagoela ondasunik, ez edertasunik. Poesia, artelan eder hone-

tatik eta hartatik atera ditzakegun lineak ez direla berez eder, bere konkretizapenean baizik, ez dela edozein metafora, edozein konparaketa polit, etiketa hori daramalako. Eta honen ondorioz, artelanaren ikerketa orokorrak ez duela ezertarako balio, edo ezer gutxitarako. Alde bate-tik, abstraktoegiak direlako eta artean ezaugarri arruntak ez baina konkretizapenak bakarrik izan daitezkelako eder, eta bestetik, gizonon joera irrazionalak hunkigarriak izan daitezkelako, baina ez arrazionalismoaren eskemetak sar daitezkenak, nolabait susma-garriak izan daitezkelarik.

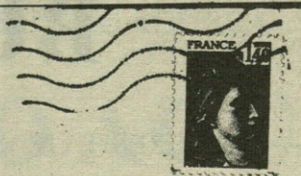

PARIS 1900
224 - La fête foraine : saltimbanques devant le
"cinématographe parlant et chantant"

Vous, "les Titiriteroak"
soyez toujours aussi
sympathiques que main-
tenant. Vous êtes pour
nous un modèle à imiter.
Continuez comme jusqu'à
aujourd'hui
Les saltimbanques

SEEBERGER/ © ARCH. PHOT. PARIS/ S.P.A. /
Caisse Nationale des Monuments Historiques et des
Editions CHANTAL, 74, rue des Archives - Paris

ARGIA
(Titiriteroen buzoia)
Okendo 22

DONOSTIA (S. Sebastian)

GIPUZKOA
(Espanya)

TITIRITEROEN BUZO

parisko
saltimbanqueak
dira mintzo

Berriro ere, frogatu egin da bizi-
tzak benetan sorpresak ematen dizki-
zula, dizkigula. Bestela ez dakigu nola
adierazi jaso dugun karta postalak sor-
tarazi digun poza eta aurrera jotzeko
gogoia. «Paristik datorren artista bat
naiz ni» himnoaren akordeekin iritsi
zaigu gutuna, «Les saltimbanques»
izenpetzen dutela. Hemen bertan erre-
produzitzen dugu bere edukia —
aurrekoa nahiz atzeko aldea—, baina

badaezpada ere norbaitek ez duen esa-
ten duena entelagatzen honako hau
esaten digu gutxi gora behera: «Zuek,
titiriteroak, izan zaitezte beti orain be-
zain sinpatikoak. Guretzat imitatzeko
eredu bat zarete. Orain arte bezalaxe
jarrai zaitezte. Saltinbaniak. «Hau bi-
dali digutena, eta hemendik aurrera
gire bizkarren gainean utzi duten zama
historiko astuna. Ezditugu defrau-
datuko.

TITIRITEROEN KUTXA

arnasa berria

Aldakortasunaren erlojuak
uzten digu irentsiriko denbora
eta bideratzen gaitu
ezagutu gabeko pera
anitzkoloredun itxaropenera
biharko egunsentira.

Arnasa berria dugu beharrezko!

Arnasa berria
gorputzaren elikagarritzat
gorpuaren hilgarritzat
geroaren geroa
ikus dezagun suberriz
argiturik
beroturik:
gerozko egun argiz
Herria izan dadintzat!

Arnasa berria dugu beharrezko!

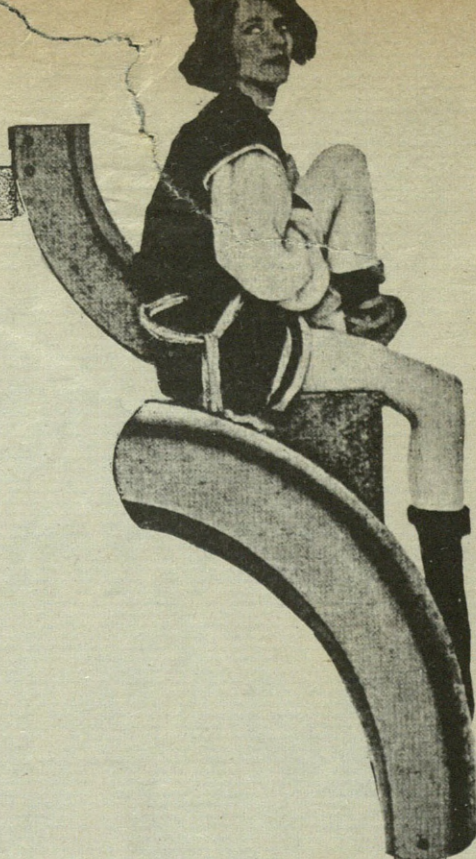
Arnasa zaharra
ahiturik baita
eta hauspoen hirian
behar baitu ostatu.

Arnasa berria
duguntxoxea
bilaka dadin
erauntsi
bilaka dadin
ekaitz
sumendi
itsaso
tximist
haserretzarrezko noizbait
batetan.

Arnasa berria dugu beharrezko!

(Arnas dezagun
biharraren eztia
askatasunezko mahaian.)

KARLOS SANTISTEBAN

USURBIL.— Bertsolari herria izan da beti. Hor daukagu urtero herritar bertsolari artean SAIZAR izeneko sagardotegian egiten den bertsolari txapelketa. Bainan hor ez da bukatzen nonbait horien eginkizuna, JOXE MARTIN SAGARDIA, herrikosemeari USURBIL herriak eginiko mezan ere parte hartu bait zuten zenbait bertso kantatuz.

Oraingo honetan, idatzirik iritsi zaizkigu zazpi bertso hauek. Lekukotasunaren babilioaz, berehala argitaratzea erabaki dugu.

AGUR, JOXE MARTIN

Nun hago nora joan haiz
gure lagun Joxe Martin
hirekin bildu nahi diagu
hagoken tokin
hire heriotzak utzi dik
euskadi osoan min
hagokenlekuan
izantzak atsegin

Hi deitzen hinduten
Joxe Martin «Usurbil»
askatasunen bila
beti itzan ibil
denok ba zekiagu
nortzuk hauten hil
hire heriotzatzaz
ez gaituk egongo ixil

UCD ez da bakarrik
nire hiltzaile
alboan ba dizkik
makiñat laguntzaile
esanaz dabiltzanak
direla abertzale
baita gainera ere
pakearen zale
ba zekiagu nortzuk diran
herri askatzaile

Lehergailu batek zatitu dik
hire gorputz guzia
zati hoitatik sortuko dek
borrokarako hazia
hi haiz herriarentzat
askatasun haizia
hi haiz herriarentzat
egizko bizia

Negarrez utzi dek
gaur herri euskalduna
gure artetik joan haizelako
Joxe martin laguna
baina borrokak beteko dik
hik utzitako hutsuna
zihur egon ai lortuko dela
independentzi eguna.

Usurbildarrok ez galdetu
gertaera hau nola
zuek ere eskeini
herriari odola
jarrai zazute Joxe Martinek
erakutsitako eskola
ez badezute entzun nahi
ezer ez dizuela ajola

Gure artetik joan haiz
askatasun berri bila
hiretz oroitzen dituk
euskadi ta usurbila
ez diagu sinistu nahi
hagokenik hila
hire lanaren frutua
egi bihurtu dedila
egin deken guztiagatik
hiri esker mila.

ONDARDI

askok susmatzen zuena

Pasa berri dagoen Gabon zahar egunean, eguerdian eta ez gauean, Bilboko Herri irratia esan zigun «frantzes euskaldun» baten bertsoak entzungo genituela. Eta amorantearekin ihes egin zuen andrearen historia entzun genuen Letek abestuta.

Bilboko Herri Irratiarentzat frantzes euskalduna da historio horren egilea. Bilboko Herri Irratiko hizlariak «espainol euskalduntzat» izango du bere buroia nonbait.

Duela gutxi Bilboko Herri Irratiaren jabe den Elizako ordezkari ofizialak jakinarazi zuen Euskal Herriko gotzainak bildu zirela. Nortzuk ziren bilduak? Bilbo, Donostia eta Gasteizkoak.

Batek ez daki nola ulertu juxtuan esanok. Herri irratia esanetik bi euskaldun moeta daudela dirudi: Frantzes euskalduna eta espainol euskalduna.

Baina Elizako ordezkariak aditzera eman duenetik, Euskal Herria hiru probintzia baskongadoek bakarrik osatzen dutela dirudi.

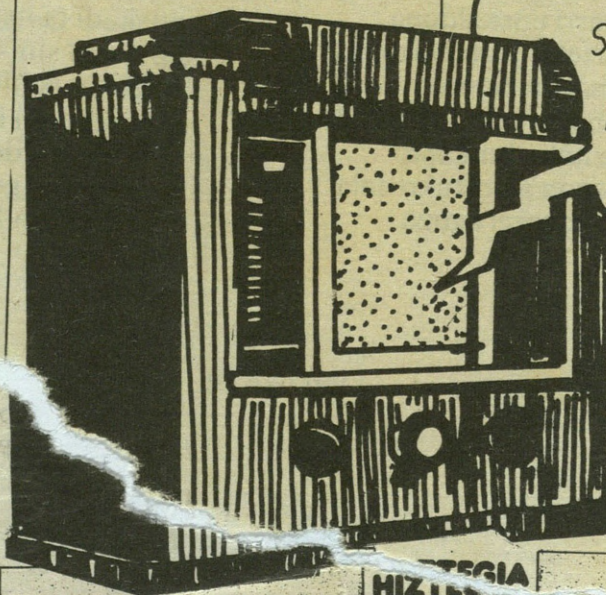
Nik dudan duda bada, hauxe da: Bizkaiko Eliza ofizialarentzat hiru ala bi Euskal Herri dauden.

Hauen esanetatik, os-tera, argi ateratzen dena

hauxe da: Euskal Herria Herri Bakarra ez dela.

Aspalditik susmatzen zuen hau askok.

Julen Kalzada

... BUENOS DIAS,
SON LAS 10 H.
DE LA MAÑANA,
LAS 11 EN BILBAO

Aholku: Consejo
Axilotu: Detener
Doi,doi: Exactamente
Eragile: Impulsor, instigador
Errepika: Repetición
Frangotan: Askotan
Gordin: Crudo, sucio (imag.)
Harrotu: Levantar (la piel)
Igorri: bidali, enviar
Ihardetsi: Erantzun
Pilketa: Amontonamiento
Ukaezinezko: Innegable
Tenore: Ordu, garai
Txosten: Documento, informe
Zahato: Bota de vino
Zikoitz: Avaro, mísero
Akats: Error
Atzeman: Aurkitu

Aztarren: Rastro, huella
Behatu: Begiratu, mirar
Bipil: Valiente
Bitarteko: Medio, método
Disdira: Resplandor, brillo
Dotore: Elegante
Garatu: Renovar
Hauteman: Averiguar
Hegal: Ala
Ihardunaldi: Actividad
Itsu: ciego
Jatordu: Comida
Konponbide: Solución
Miatu: Examinar
Mordo: Conjunto
Sorkuntza: Creación
Zama: Carga
Zelatan: Al acecho
Zorro: Bolsa

Gipuzkoa'ko jakintza bearrak, iraunkor eta etengabeko ardura eskatzen dute. Bereziak eta oremenka edatuak izanik, elkar artu ta saillean egin bearreko lana.

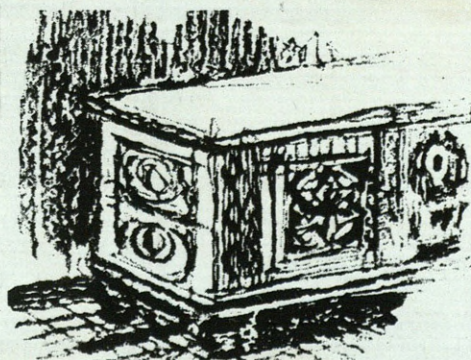
Donosti-Aurrezki-Kutxa'k lortutako etekiñak ez ditu erabilli oi banakako laguntzan, Gipuzko-erriaren onerako bai ordea. Zuri Kutxan jarritako diruak korritua ematen dizu baita orretaz gaiñera zu, Donosti-Aurrezki-Kutxa'ren bidez ekintza auetako lankide izentatu ere:

- Miramon'en, Arbide-Dorreak ber-eraiki, Bidebietan, "Moneda" izeneko baserria ta Azpeiti'n, Enparan-jauregia zar-berritu.
- Ateraldi-Argitaraldi-Gipuzko-Bazkunak eta "Dr. Camino" izeneko jakintza saillak, Idazti argitaratzea.
- Donosti'n, arduradun guzientzat irikia dagon, Dr. Camino Idaztitegia.
- Jakintza-ekiñaldiak, Donostiko Aretoan eta Gipuzkoa'ko 17 gela-nagusietan.
- Erti-Erakusketak, Eibar, Donosti ta Zumai'ko Aretoetan. Gipuzkoa'ko jakintza-lagundi ta bazkun askori, laguntza ta babesa.

Jakintza sail
ontan ere

lankide zaitugu, Gipuzko-
erriari lagun egin bai diozu.

ZU ERE ONTAN LAGUNTZAILLE ZAITUGU

**IA EUN URTE DARAMAZKIGU GIPUZKO-ERRIAREN
ALDE LANEAN. IA EUN URTE!**

Gure herriaren nahi eta izpirituaren arauera dihardugu

Horrexegatik, hain zuzen, Gipuzkoako 100.000 familiatik gora gutaz fidatzen dira.

Gipuzkoan bizi diren familia guzientzat, soluziobide aproposak sortzen ditugu beren Aurrezki, Kreditu, premiak... etab. konpontzeko.

Gure herriaren nahi eta izpirituarekin zerikusi estua duten hainbat ekintza ere burutzen dugu. Horrela, gure lurralde

honetako kultur, folklore eta kirol adierazpenetan parte hartzen dugu; euskal kulturaren aldeko ekintzak bultzatu eta babesten ditugu (liburu argitalpenak, literatur txapelketak, margolaritza txapelketak, kontzertuak eta koralak, hitzaldiak eta kultur asteak...) eta Euskal

Hiztegi Arauemailearen argitalpena bezelako proiektu garrantzitsuak burutzen ditugu.

**LA CAJA TRABAJA POR GUIPUZCOA
Y PARA LOS GUIPUZCOANOS.**